

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická
Humanitní Studia

Život, dílo a odkaz Věnceslavy Lužické

Eva Luštinová

Bakalářská práce

2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva LUŠTINCOVÁ**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Život, dílo a odkaz Věnceslavy Lužické**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1)Věnceslava Lužická - život a dílo - dětství, studia a vdavky - spolková činnost - pedagogická činnost - manželství a úděl ženy v dílech Lužické - pohled na osobnosti české společnosti
- 2)Věnceslava Lužická dnes ? empirický výzkum mezi občany Hořic - o povědomí obyvatel o slavné rodačce - aktuálnost a přežitky v názorech a díle Lužické

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Lužická, Věnceslava: Z mých pamětí. vydal Karel Vačlena v Mladé Boleslavi v r. 1896
- Lužická, Věnceslava: Žena ve svém povolání. Praha : V.Lužická, 1872
- Neudorřlová-Lachmanová, Marie: České ženy v 19. Století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha: Janua, 1999, 443 s.
- Bahenská, Marie: Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Praha: Libry s.r.o., 2005. 176 st. ISBN: 80-86429-48-2

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Poděkování

Ráda bych poděkovala své rodině za podporu při studiích, všem svým přátelům, se kterými jsem konzultovala těch milion drobností ohledně formální stránky práce a Oldřichu Stupkovi za jeho pomoc při realizaci ankety a úpravě textu.

Vřelé díky patří prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za jeho rady a povzbuzení, které přišlo vždy, když jsem ztrácela ideu, jak pokračovat.

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 03. 2010

Eva Luštinová

Souhrn

Tento text pojednává o české spisovatelce, učitelce a bojovnici za ženské vzdělání Věnceslavě Lužické. V první etapě ženských emancipačních snah sehrála důležitou roli coby zakladatelka několika významných spolků a redaktorka časopisu pro ženy *Lada*. Bohatá byla její přednášková činnost. Její literární dílo čítá teoretické spisy o ženské roli v rodině i ve společnosti, články plné rad do domácnosti, desítky románů a povídek o lásce s výchovnými aspekty. Součástí této práce je i drobná anketa, která ukazuje, že je jméno Věnceslavy Lužické v jejím rodném městě Hořicích ještě známé.

Klíčová slova

Věnceslava Lužická, ženská emancipace, ženské vzdělání, ženské spolky, *Lada*, Hořice

Title

Life, work and legacy of Věnceslava Lužická

Abstract

This text is about Czech writer, teacher and fighter for woman education Věnceslava Lužická. In first stage of women's emancipation efforts she acts out an important part as foundress of several significant clubs and editress of periodical for women *Lada*. Her lecture activities were plentiful. Her work contains theoretical files about a female role in the family and in society, articles full of advices about household, many novels and short stories about love with educational aspects. One part of this work is also a short public inquiry, which shows, that name of Věnceslava Lužická is still known in her hometown Hořice.

Keywords

Věnceslava Lužická, woman's emancipation, woman education, woman's club, *Lada*, Hořice

Obsah

I. Úvod	8
II. Život Věnceslavy Lužické	9
III. Spolková činnost Lužické	11
III. 1 Spolek paní sv. Ludmily	11
III. 2 Komitét pro spoludozor na vyučování industriální při českých dívčích školách v Praze	12
III. 3 Tělocvičný spolek paní a dívek v Praze	14
III. 4 Ženský výrobní spolek	14
III. 5 Domácnost	15
IV. Lužická jako redaktorka	17
IV. 1 Lada	18
V. Romány a povídky Věnceslavy Lužické	21
V. 1 Romány	21
V. 2 Povídky	23
V. 3 Obsah	23
V. 3. 2 Starosvětská.....	24
V. 3. 3 Divišova ženitba	25
V. 3. 4 Krakonoška.....	25
V. 3. 5 Amazonka.....	26
V. 3. 5 Zlatovlas	26
V. 3. 6 Tři kříže	27
V. 4 Postavy	27
V. 5 Témata	30
V. 5. 1 Prává lásky a manželství	30
V. 5. 2 Emancipace, pravá žena a její role ve společnosti.....	33
V. 5. 3 Hodnota práce, sociální otázky.....	35
V. 6 Závěr k literárnímu dílu	37
VI. Anketa	38
VII. Závěr	41
Seznam použité literatury	42
Seznam příloh	43
Příloha	44

I. Úvod

Věnceslava Lužická, česká spisovatelka, vlastenka, učitelka a bojovnice za vzdělání žen, jejíž životní příběh se odehrával na pozadí velkých společenských změn 19., a počátku 20. století, kterým sama svojí činností napomáhala, bude mít letošního roku devadesátileté výročí smrti. Touto prací bych ráda připomněla tuto výjimečnou ženu, rodačku z Hořic, města odkud sama pocházím.

O Lužické neexistuje zatím žádná monografie. Nejrozsáhlejšími texty o jejím životě a díle jsou hesla ve slovnících. Problémem je popsat objektivně její roli v emancipačním hnutí. V literatuře je větší prostor věnován jejím slavnějším kolegyním, což by mohlo vzbuzovat dojem, že její činnost ve spolcích byla byrokratického rázu a ne kreativního. Naopak paměti Lužické představují svoji autorku jako velkou organizátorku a tvůrkyni klíčových textů. Tam, kde je v textu využívám, je důležité brát na zřetel jejich možnou stylizaci. Stejně nesnáze se pojí i s reflexí jejich názorů, kde se lze spoléhat pouze na konkrétní spisy a jejich rozbor, což ale vyžaduje velké množství času, neboť jsou jich desítky.

Ve své práci nejprve uvádím stručný životopis Lužické. Již zde ukazuji na první problémy při zpracování života Lužické, kterou je různorodost životopisných dat uváděných v jednotlivých publikacích, jako je například různé datum narození nebo různé roky vydání jejich knih. V další kapitole charakterizuji nejvýznamnější spolky, ve kterých Lužická aktivně působila. Vždy zdůrazňuji právě její roli, obecné informace jsou pouze stručné. Pro jejich rozšíření uvádím odkaz na literaturu. Přechodovou kapitolou mezi spolkovou a literární činností je text o redaktorské práci Lužické. Nejvíce prostoru věnuji právě její literární práci, protože se sama považovala nejvíce za spisovatelku, a to výhradně rozboru románů a povídek, které patří k tomu lepšímu z díla Lužické a obsahují všechny teze z jejích dialektických spisů. Neboť můj zájem o tuto ženu pramení ze společného místa narození, snažím se v závěrečné části skrze anketu zjistit, zda mají i další obyvatelé Hořic o této významné rodačce nějaké povědomí.

II. Život Věnceslavy Lužické

Věnceslava Lužická¹, česká bojovnice za vzdělání žen a spisovatelka, přišla na svět 6. 12. 1832² v Hořicích, jako Anna Kubátová. Její otec vážený měšťan Václav Kubát vlastnil dům s obchodem čp. 32 v Husově ulici naproti chrámu Narození Panny Marie. Rodiče měli šťastné manželství. Povahou si byli podobní, oba nadšení vlastenci s úctou ke vzdělání, oba chovali lásku k literatuře, rádi četli, a vedli k tomu i své čtyři děti. Možná nejvýraznější postavou Annina dětství byla babička Dorota Kubátová, která bydlela ve výminku u jejich domu. Na myšlení děvčátka též silně působily její vzdělané tety, které se setkávaly s pražskou elitou. Z matčiny strany byl jejím příbuzným Gustav Pfleger-Moravský³.

Anna navštěvovala hořickou dvoutřídní školu, poté ji rodiče poslali do Broumova učit se německy, a do Prahy, kde získala tehdy pro dívku nejvyšší vzdělání: absolvovala kurzy ručních prací, cizích jazyků, malby a hudby⁴. Ve svých pamětech vzpomíná, že tehdy pochopila, jak nespravedlivé je, že dívky nemohou studovat, i když mají lepší známky než chlapci.⁵ Po návratu do Hořic pomáhala Anna otci v obchodě, dokud se roku 1854 neprovdala za úředníka Antonína Srba. Narodily se jim tři děti: syn Vladimír a dcery Marie a Matylda.⁶ Díky svému postavení dcery měšťana a manželky úředníka získala Lužická v Hořicích jedinečné postavení, díky kterému se stala ústřední postavou ženské spolkové činnosti. V roce 1856 řídila po vzoru ostatních měst, sbírku ve prospěch Zdenky Havlíčkové. Zorganizovala oslavu vzniku hořického oddílu

---

¹ Pseudonym si zvolila na přání manžela vzhledem k jeho kariéře úředníka. „Lužická“ vychází z podobnosti s vyvdaným příjmením Srbová a z obdivu k národu Lužických Srbů, Věnceslava bylo jméno představené z kláštera v Kutné Hoře, kde studovala její matka. V literatuře je nejčastěji autorka uváděna pod tímto pseudonymem. V dobových záznamech jsou literární díla podepisována *Věnceslava Lužická*, souborné vydání jejích spisů používá formu Věnceslava Lužická-Srbová, v neliterárním životě např. zakládacích listinách spolků vystupuje jako Anna Srbová, pod tímto jménem je ji také možno nalézt v Ottově slovníku naučném.

² V literatuře se též uvádí rok narození 1935 (např. Lexikon české literatury, Ottův slovník naučný), pravdivý údaj je však rok 1932 (uvádí ho Národopisný sborník okresu Hořického). Chyba vznikla omylem již za života Lužické, ta ji později odmítla opravit, aby to nevypadalo, že se před tím chtěla udělat mladší. HYL MAR, Tomáš. Malé tajemství Věnceslavy Lužické. *Pod Zvičinou*. 2005, 23, 1, s. 19-20.

³ Gustav Pfleger-Moravský (1833-1875) český básník, dramatik, romanopisec a překladatel. Lužická ho žádala o rady a posouzení svých prvních prací, několik jich též vydal.

⁴ Tu si oblíbila natolik, že chtěla jít na konzervatoř. Rodiče to však nedovolili a raději dceru urychleně povolali zpět do Hořic. Možná i právě proto podporovala touhu své dcery Marie být zpěvačkou.

⁵ LUŽICKÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1928. s. 141.

⁶ Vladimír Srb (1856-1916) byl pražským primátorem. Marie (1858- 1932) se proslavila coby operní pěvkyně pod pseudonymem Marie Lara. Nejmladší Matylda, na jejíž existenci některá literatura (např. Lexikon české literatury) zapomíná, se stala učitelkou hudby.

zpěváckého spolku Ratibor, pro který, díky svým kontaktům v Praze, získala návrh na prapor od Josefa Máneše. Při této příležitosti přednesla svůj první slavnostní projev, jehož ohlasy ji utvrdily v touze být spisovatelkou, kterou podporoval i její muž. Po bitvě u Sadové se spolu s ostatními hořickými ženami starala o raněné. S ošetrovatelskou prací měla dost zkušeností, protože její manžel trpěl vleklou nemocí ledvin. Po jeho smrti v roce 1867 se přestěhovala do Prahy. Zde začala její spolková činnost spoluprací s Marií Riegrovou¹, která ji pozvala do Spolku paní sv. Ludmily. Zbožná Lužická považovala charitativní činnost za jednu z povinností ženy. Při spolku vznikla průmyslová škola pro dívky. Idea, že je nutné ženy vzdělávat, aby se samy uživily, pokud se nevdají, ovdoví nebo je manžel sám neuživí, prostupuje celou její další prací. Jedním z životních děl Lužické se stalo řízení Komitétu pro spoludozor na vyučování industriální při českých, dívčích školách v Praze, který při spolku vznikl. Díky kontaktům na nejvýznamnější české ženy a muže, jako byli například Riegrovi, Náprstkovi, Tyršovi, Smetanovy, sestry Karolína Světlá a Sofie Podlipská či Vítězslav Hálek, jejím organizačním schopnostem a nadšením pro spolkovou činnost, byla v zakládající skupině takřka všech významných ženských spolků v Praze, jako byl Ženský výrobní spolek, Tělocvičný spolek paní a dívek v Praze, spolek Domácnost či První český penzionát pro dívky. Roku 1897 měla zahajovací řeč na 1. Sjezdu žen československých.² Účastnila se aktivit Amerického klubu dam, kde také prezentovala své přednášky *Královna Johanna, žena Jiřího* (1872), a *O ženě* (1889).³ Lužická byla jednou z hlavních postav ženské publicistiky. Redigovala časopisy *Ženské listy* a *Ladu*. Za své hlavní povolání a poslání považovala spisovatelství.⁴ Je autorkou teoretických spisů jako *Žena ve svém povolání* nebo *Činnost ženy v domácnosti*. Editovala knihy z oblasti vedení domácnosti *Kuchařská škola* spolku Domácnost a *Škola ženských ručních prací*, a sama napsala mnoho článků plných praktických rad hospodyňkám. Nejrozsáhlejší skupinou jejích děl jsou romány a povídky, zaměřené na pobavení a poučení dívek a žen. Jejich témata jsou láska a manželství, výchova dívek a jejich vzdělání, či sociální problémy měnící se společnosti. Mezi její nejvýznamnější díla tohoto typu patří romány *Dvojčata* (1877), *Salomena* (1887), *V bílém dvorci* (1896),

---

¹ Marie Riegrová byla manželkou Ladislava Riegra a dcerou Františka Palackého, oba muže Lužická obdivovala.

² Která ale vyvolala mezi mladou generací žen rozpaky. Lužická zdůraznila roli ženy hlavně jako matky, a její vzdělání jako prostředek k rozvoji národa. Tato koncepce byla však tou dobou již příliš konzervativní.

³ *Památník třicetileté činnosti bývalého Amerického klubu dam*. Praha : nákladem vlastním, tiskem F. Šimáčka, 1896 s. 73,130.

⁴ A jako spisovatelka je v odborné literatuře prezentována i dnes, přestože její spolková činnost se s odstupem 100 let jeví jako důležitá pro české ženské hnutí, na rozdíl od jejích spisů, románů a povídek, které sklízely negativní kritiky už za jejího života a dnes jsou čtenářem zapomenuty a vědci dávány za příklad nekvalitní ženské literatury té doby.

Starosvětská (1893), *Vymodlená* (1893), *Divišova ženitba* (1891), *Citlivka* (1891), povídkové knihy *Chlummy* (1886), *Povídky z malého města* (1878) či *Květiny a ženy* (1887). Její knihy byly opakovaně vydávány. Stejně jako sebrané spisy, čítající 50 svazků. Za svoji celoživotní činnost obdržela od císaře Františka Josefa I. Alžbětín řád.¹ Lužická se dožila vzniku Československé republiky, zemřela 4. Května 1920.

III. Spolková činnost Lužické

Jak již bylo naznačeno, Lužická je jednou z hlavních postav ženského spolkového života poslední třetiny 19. století. Její vrozené organizační schopnosti a chuť k práci pro dobro ženy a národa ji vedly k aktivní činnosti v ženských spolcích, jejichž cílem byla ženská emancipace, a to ekonomická, společenská i kulturní. Charakterizujeme si nyní nejvýznamnější spolky, ve kterých Lužická působila, případně je pomohla založit.

III. 1 Spolek paní sv. Ludmily

Spolek paní sv. Ludmily² byl prvním spolkem, do kterého vstoupila Lužická po svém příjezdu do Prahy. Zde se naučila spolkové činnosti pod dohledem Marie Riegrové. Získala kontakty na významné ženy ve společnosti, učitelky i úředníky městské rady a okr. školní rady. Cennou zkušeností byly i projevy nepřátelství od ostatních dam, se kterými se musela naučit vyrovnávat.

Vznik spolku se datuje od roku 1851. V jeho čele stála hraběnka Kristina Schönbornová. Byl to charitativní spolek, založený k podpoře chudých žen. Mezi členkami byla nejvýraznější postavou právě Marie Riegerová, která vstoupila do spolku v roce 1865. S jejím nástupem začal spolek provozovat průmyslovou školu, kde se chudé dívky učily ženským pracím, jako bylo šití, kreslení, rytectví nebo malba na porcelán. Škola však nakonec zanikla a spolek se vrátil ke klasické charitě. V rámci Spolku paní sv. Ludmily vznikl také Komitét pro spoludozor na vyučování industriální při českých dívčích školách v Praze.³

Lužické právě zemřel manžel a byla nešťastná, když ji Gustav Pfleger-Moravský a Marie Riegrová, nezávisle na sobě, vyzvali k přestěhování do Prahy. Protože to bylo také přání jejího muže, aby tam vychovávala děti, opustila Lužická Hořice. Marie

---

¹ Viz příloha, obr. č. 3.

² V literatuře se objevuje název „Spolek sv. Ludmily“, já jsem zvolila název „Spolek paní sv. Ludmily“, protože ho používá sama Lužická ve svých pamětech.

³ Více informací: LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě : žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204 -0737-5 s. 66.

Riegrová jí nabídla uvolněné místo sekretářky ve Spolku paní sv. Ludmily. Lužická jej přijala.

Jako svoji oblast působení si zvolila navštěvování bytů chudiny - vyšetřování jejich poměrů, sepisování žadatelů o podporu, poskytování útěchy. Díky tomu poznala, jak vypadá odvrácená tvář Prahy a její obyvatelé. Lužické bylo stejně jako Riegrové zřejmé, že pomáhat jenom vydáváním jídla a šatstva, není řešením. Je třeba chudobě předcházet tím, že se dívky vyučí, aby se mohly samy živit, kdyby byly bez muže, nebo mu v životě rodiny mohly pomáhat. Lužická v sobě chovala tyto myšlenky už z Hořic¹, kde sledovala těžkosti měšťanských dívek, které se nevdaly. Proto byla nadšená jejím plánem na vznik průmyslové školy.

Provozování školy však sebou neslo mnoho problémů. Prvním bylo přesvědčit matky, aby své dcery vůbec do školy poslaly. Také zajistit, aby měly vyučené dívky uplatnění, zde bojovaly dámy s předsudky společnosti. Největší vlna odporu se zvedla tam, kde mohly dívky konkurovat mužům a tam, kde by měly pracovat s muži v jedné místnosti – to považovaly zbožné paní za nemravné. Škola byla též velice finančně náročná. Starší členky spolku proti ní vystupovaly, nechápaly, že je skutečnou pomocí chudým, že pouhé poskytování almužny do budoucna nic neřeší. Počaly se proti Riegrové za jejími zády bouřit. Ta, aby situaci uklidnila, ze spolku vystoupila a předala otěže Lužické. Situace se však už nedala zachránit, škola upadala – docházely finance a pro výrobky žákyň nebyl odbyt. Lužická tedy odešla ze spolku také a škola zanikla.²

Přesto však byla významným krokem při řešení ženské otázky. Lužická byla odhodlaná se zapojit do dalších podobných snah. Vzdělání dívek se stalo jejím hlavním cílem ve spolkové činnosti.

III. 2 Komitét pro spoludozor na vyučování industriální při českých dívčích školách v Praze

Pražská městská rada vyzvala Spolek paní sv. Ludmily, aby prošetřil stav výuky ženských industriálních³ předmětů v pražských školách. Lužická, která byla jeho jednatelkou, sestavila komitét z dam ze spolku. Na výzvu Riegrové a Palackého přijala úkol vypracování elaborátu. Ve svých pamětech píše, že již tehdy měla pocit, že práce v komitétu bude náročná a že bude zabírat mnoho času, který chtěla věnovat své

---

¹ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 221,222.

² Tamtéž, str. 231.

³ Mezi industriální předměty patřilo hlavně šití, vyšívání, pletení.

literární činnosti.¹ A měla pravdu, nakonec působila jako předsedkyně komitétu 36 let, v letech 1870 – 1906. Po jejím odchodu ztratil komitét většinu pravomocí a zanikl.

Lužická se s dalšími dámami vypravila do škol a to, co viděla ji zarmoutilo. V elaborátu pro městskou radu popisuje největší problémy a navrhuje jejich řešení: Tím největším nedostatkem je opět nízká docházka dívek do škol, za příčiny považuje hlavně chudobu a nedbalost matek. Jako možné řešení navrhuje zahrnout industriální vyučování mezi povinné předměty. To bude znamenat též patřičné kvalifikování a řádné zveřejňování známek na vysvědčení, zvýší se tak jejich cena v očích žaček i rodičů. Nepřítomnost ve škole např. z důvodu nemoci nebo rodinných poměrů, budou muset potvrdit rodiče nebo lékař. Chudá děvčata budou dostávat materiál zdarma.

Lužická kritizuje i samotné školy, budovy jsou ve špatném stavu, učebny tmavé a vlhké. Upozorňuje, že ve smíšených třídách mají dívky vždy horší místa, jako by byly druhořadými. Všimá si i praktických nedostatků ve třídách, jako je například absence skříní, kam by dívky mohly své školní práce ukládat.

Samotné vyučování industriálních předmětů mělo mnoho nedostatků. Autorka kritizuje nejednotné metody při výkladu, fakt, že každá dívka pracuje na něčem jiném, většinou na nevkusných titěrnostech, a že výsledné výrobky nejsou ani kvalitně provedené. Chybí také odborná terminologie v českém jazyce. Pro nápravu je třeba vypracovat jednotné osnovy a metodologii. Dívky budou pracovat na účelných úkolech, jako je např. šití bílého prádla. Používat budou klasické vzory a slovanské ornamenty.

Poslední velkou otázkou, je postavení industriálních učitelek. Ty nejsou považovány za opravdové učitelky, nejsou členkami učitelského sboru, neúčastní se porad. Lužická se ptá, jak mohou s láskou vykonávat svoji práci a vychovávat mládež, když jsou tak špatně ohodnoceny finančně i společensky. Je nutné provést přezkoušení stávajících učitelek, aby se zjistilo, jaké mají schopnosti. Zařadit je do řádného učitelského sboru, zvýšit jim platy.²

Elaborát byl akceptován. Rada komitét vyzvala, aby pokračoval v práci a provedl navrhované změny. Lužická vykonávala dozor ve třídách; zajišťovala zkoušky pro učitelky, založila pro ně též přípravnou školu; s učitelkami a pedagogy navrhla studijní osnovy a vydala knihu *Škola ženských ručních prací*; bojovala s nepřátelstvím ve spolku i mezi samotnými učitelkami; navštěvovala matky a přesvědčovala je, aby své dcery do školy posílaly; probouzela v dívkách úctu k práci a hlavně k sobě samým. Během let činnosti se Lužické podařilo industriální výuku pozvednout.

---

¹ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 224.

² V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 244-257

III. 3 Tělocvičný spolek paní a dívek v Praze

Lužická získala mezi pražskými dámami pověst pokrokové ženy, která má organizační schopnosti a energickou povahu. Proto, když chtěla některá z nich pomoci se založením nového spolku, povolali ji. Nejinak tomu bylo v případě Tělocvičného spolku paní a dívek v Praze.

Tělocvičný spolek paní a dívek v Praze vznikl v roce 1869, když se ženám nepodařil vstup do Sokola.¹ Odvolával se na osvícené lékaře, kteří považovali pohyb za cestu k fyzickému i duševnímu zdraví, které ženy potřebují, aby mohly plnit svou roli matky i partnerky svého muže. Hlavní postavou spolku byla cvičitelka Klemeňa Hanušová, která vypracovala sestavy cviků vhodných pro ženy a dívky. Spolek zprostředkoval pravidelné cvičení každý den od čtyř do pěti hodin. Měl vlasteneckou orientaci a pracoval samozřejmě na zrovnoprávnění žen s muži.

Iniciativa vzešla od Miroslava Tyrše². Lužická se spolu s dalšími ženami, jako byly např. Kateřina Fügnerová a její dcera Renáta, Klemeňa Hanušová, nebo Betty Smetanová, sešla na poradu o založení spolku, který by se staral o výuku tělocviku dívek. Při shánění financí a nových členek zjistily, jak náročný bude boj s předsudky společnosti. Mnozí lékaři tvrdili, že cvičení je pro ženy škodlivé, že může ohrozit jejich schopnost rodit děti, že je zbavuje půvabu a něžnosti. Proti byla samozřejmě i silná katolická církev a také rodiče, kteří často nechtěli svým dcerám tělocvik povolit. Přesto byl o spolek zájem. Na valné schůzi byla Lužická zvolena místopředsedkyní. Tím však její působení ve spolku skončilo, neboť ji z Hořic přišel dopis od matky, kde ji vyzívá, aby si na sebe nebrala tolik povinností ve veřejném působení a věnovala se více dětem a svému zdraví. Lužická cítila, že má matka pravdu a funkci položila.³

III. 4 Ženský výrobní spolek

Jak už bylo řečeno, klíčovou otázkou ve spolkové činnosti, bylo pro Lužickou vzdělání dívek. Škola Spolku paní sv. Ludmily sloužila k výuce chudých děvčat.

---

¹ Ženský oddíl v Sokole vznikl až roku 1890, v roce 1898 byl pak založen ženský Sokol. Více informací o ženském sportování: NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, Marie. *České ženy v 19. Století : úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999. 440 s. ISBN 902622-2-8 s. 240-254; M. Lenderová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 144-150.

² Zajímavostí je, že právě Tyrš odmítal vstup žen do Sokola, prý by to odporovalo stanovám spolku. M. Neudorfová-Lachmanová, *České ženy v 19. století*, s. 241.

³ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 284 -289.

Velkou touhou Lužické však bylo založit školu pro dívky ze střední vrstvy, tedy ze které sama pocházela.

Ženský výrobní spolek založily pražské dámy roku 1871. Jako první z ženských spolků nebyl filantropického zaměření. Jeho první starostkou byla zvolena Karolína Světlá.¹ Spolek založil a provozoval obchodně-průmyslovou školu pro dívky. Vydával také *Ženské listy*.² Lužická opět stála na počátku spolku. Ve svých pamětech píše, že založit školu byl její nápad.³ Dámy i Vojta Náprstek souhlasili a ona napsala článek „Hlas české paní“, uveřejněný v „Pokroku“ redaktora Františka Jeřábka. Zde předkládá myšlenku založit školu, její důvody a příklady podobných institucí v zahraničí. Spolu se Světlou a advokátem Černým vypracovala stanovy. Opět byla zvolena místopředsedkyní.⁴

Důvodem pro vznik školy byla ekonomická situace měšťanských dívek, které se neprovdaly. Lužická patřila v emancipačním hnutí k méně radikálním, což ji některé mladší spolupracovnice vytýkaly, např. Krásnohorská. Žena se měla vzdělávat, aby se uživila, kdyby byla bez manžela, a aby mohla kvalitně vychovávat mladou generaci vlastenců. Lužická nepočítala s vyšším nebo vysokým vzděláním žen, které budou pracovat na kariéře. Jistě si těchto výjimečných osobností velice vážila, ale těžištěm působení a nejdůležitějším úkolem ženy pro ni byla starost o manžela a děti, a každé dívce přála, aby se jí podařilo rodinu založit.

III. 5 Domácnost

Domácnost je dalším spolkem, ve kterém Lužická aktivně působila. A to v roli zakladatelky, místopředsedkyně, organizátorky a mohli bychom říci největší teoretičky. Po škole provozované Spolkem paní sv. Ludmily, která měla připravit na zaměstnání chudé dívky, a škole Ženského výrobního spolku pro dívky ze středních vrstev, toužila Lužická také po ústavu pro ty dívky, které se chtěli lépe připravovat na roli hospodyně, to měl zprostředkovat spolek Domácnost.

Spolek Domácnost⁵, jehož stanovy byly oficiálně uznány 13. března 1885, bylo uskupení žen, které mělo za úkol organizovat a provozovat kuchařskou školu pro dívky.

---

¹ Dalšími významnými starostkami byly Emilie Bártová či Eliška Krásnohorská.

² Více informací: BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách : dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha : Libri; Slon, 2005. 175 s. ISBN 80-7277-241-4 (Libri); 80-86429-48-2 (Slon) s. 104-121; M. Lenderová, *K hříchu i k modlitbě*, s. 245-247.

³ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 280.

⁴ Více informací o svém působení v tomto spolku Lužická ve svých pamětech neuvádí.

⁵ Název „Domácnost“ byl vybrán s očekáváním založení také školy domácnostní, ke kterému ale nedošlo. Původně měl spolek nést jméno „Dobromila“ na počest Magdaleny Dobromily Rettigové. Roku 1885 uplynulo právě 100 let od jejího narození.

Pražské i mimopražské ženy starší 18 ti let, se v ní za školné 30 zlatých tři měsíce učilo vařit, servírovat a plnit roli hostitelky pod dohledem dvou kuchařek, cukráře a žen ze spolku. Praktickou výuku doplňovaly přednášky z oblasti potravinářství či osvětové. Uvařené pokrmy pak bylo možno zakoupit v jídelně, oblíbené byly hlavně obědy. Spolek plnil též funkci společenskou, protože se v jeho prostorech konaly různé veřejné akce, jako byly plesy, večírky, svačiny, čajové dýchánky, svatební hostiny nebo spolkové schůze. Domácnost se zúčastňovala národopisných i průmyslových výstav, sama organizovala menší akce, např. charitativní. Svá nejlepší léta zažil spolek v době první světové války. Zrušen byl až počátkem 50. let.¹

S nápadem založit kuchařskou školu přišla známá Lužická, Antonie Maděrová z Písku. Myšlenka založit kuchařskou školu, tehdy v Praze žádná nebyla, Lužickou nadchla a společně ho přednesly Vojtu Náprstkovi, ten jim pomohl zorganizovat schůzi známých dam, kterou Lužická řídila. V zápětí napsala a uveřejnila leták *Provolání k paním a dívkám českým* kde spolek představuje, žádá veřejnost o finanční příspěvek a vyzývá k zakládání podobných škol i na venkově. Byla zvolena místopředsedkyní. Stanovy spolku nesou její myšlenky i styl psaní.

Lužická byla, jak již víme, i přes své nesporné emancipační snahy, názorově věrná tradičnímu pojetí rodiny. Hlavní a nejdůležitější role ženy jsou matka a manželka. Rodina je základem národa, a to dává ženě výjimečné postavení a poslání ve společnosti. Ona vytváří zázemí, ze kterého vycházejí schopní, čestní a vlastenečtí muži. A to bylo i předmětem spolku Domácnost. Zlepšit dovednosti ženy v oblasti vaření, tím z ní udělat lepší hospodyně, z čehož plyne ještě spokojenější manžel, který tak může více pracovat pro národ a společnost. Tato idea se setkala s příznivým ohlasem veřejnosti, protože ačkoliv byla kuchařská škola i příležitostí připravit ženu na samostatnou výdělečnou činnost, hlavní bylo připravit ji na manželství. Lužická sama měla pocit, že výchova v městských rodinách přestává vést dívky k práci v domácnosti a plodí tím nepraktické nebo líné ženy. Nezapomínejme však ani na osvětu a sebeuvědomění ženy, která je nutná pro správné plnění její role. Proto probíhaly přednášky, se kterými vystupovaly kromě Lužické i další aktivní dámy jako Sofie Podlipská nebo Eliška Krásnohorská. Domácnost se hlásila k odkazu Magdaleny Dobromily Rettigové, kterou Lužická ctěla a v mnohém na ni navazovala. Spolek měl vlastenecké zaměření projevované např. složením pokrmů, které se studentky učily

---

¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Spolek Domácnost a jeho Česká kuchařská škola. Specifický přínos k emancipaci*. In VEČERKOVÁ, E (ed). *Folia Ethnographica (Supplementene and Acta Muzei Moraviane)*. 1 vyd. vol. 33. Brno : Moravské zemské muzeum; 1999, s. 9-18 ISBN 80-7028-147-2. s. 17.

připravovat. Dominovala česká kuchyně, objevovali se prvky francouzské, anglické či slovanské. Německá kuchyně byla opomíjena. Lužická se velice zajímala o sociální otázky. Přestože kuchařská škola byla pro studentky poměrně finančně nákladná, a nebyla tedy určena chudým dívkám, podávaly se obědy se slevou pro studenty, zbytky jídla se rozdávaly chudým ženám a pořádaly se charitativní akce, jako bylo např. pohoštění 50 ti stařen z chudobince u příležitosti 20. výročí spolku.¹

Důvodem, proč se povaha a aktivity Domácnosti tolik podobají představám Lužické, je fakt, že právě ona byla hlavní pisatelkou spisů vycházejících ze spolku. Jak již víme, napsala první leták, představující jeho charakter a cíle, a stanovy. Sestavovala výroční zprávy, publikovala informace v novinách. Editovala i *Kuchařskou knihu*, kterou spolek vydal v roce 1891. Hlavně byla autorkou mnoha přednášek, jako je např. *Činnost ženy v domácnosti*, která představuje názory Lužické na postavení ženy v rodině v jeho historickém vývoji.²

IV. Lužická jako redaktorka

Jedním z velkých snů Lužické byl vznik časopisu pro ženy. Příležitost se naskytla, když se v rámci spolku „Hlahol“ seznámila s Dr. Kučerou, který ji vybídl, aby se stala redaktorkou nově vznikajícího časopisu pro ženy. Lužická se sešla s Eduardem Grégrem, vydavatelem *Květu*, jejichž přílohou se měl časopis stát. Bylo třeba získat i další spisovatelky především Karolínu Světlou a Sofii Podlipskou. Světlá se ihned chopila velení a zorganizovala schůzi dam, na které byly zvoleny funkcionářky, Lužická měla být jednatelkou, a odhlasován název časopisu *Ženské listy*. Toto uspořádání přineslo problémy, neboť Grégr požadoval, aby zodpovědnou osobou byla Lužická, to naopak vyvolalo rozčarování mezi dámami, které chtěly za šéfredaktorku Podlipskou, ne nějakou venkovanku.³ Brzy se jim přání splnilo, Grégr prodal *Květy* a nový majitel odmítl list pro ženy vydávat. Lužické se podařilo přesvědčit ke spolupráci knihkupce Urbánka, ten ho ale brzy předal pod správu Ženského výrobního spolku, do rukou Světlé. Hlavní redaktorkou se na dlouhá léta stala Eliška Krásnohorská. Tím končí působení Lužické v Ženských listech.

---

¹ I. Štěpánová, *Spolek Domácnost a jeho Česká kuchařská škola...*, s. 17.

² Tento spis se velice podobá ostatním didaktickým spisům Lužické jako je např. *Žena ve svém povolání*. Její názory budou více rozpracovány v kapitole o románové a povídkové tvorbě.

³ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 341. Nezapomínejme, že v roce 1871 byla Lužická jako spisovatelka ještě neznámá.

Za redakce Lužické byl časopis radikálnějšími ženami považován za příliš konvenční. Vycházela zde hlavně beletrie, cestopisy a naučné články o ženské otázce.¹ V pamětech však Lužická předkládá jinou vizi, kterou chtěla v Ženských listech prosazovat, článek o volebním právu žen.² Pokud se však podíváme na budoucí vzhled časopisu Lada, ve kterém měla Lužická v podstatě neomezené možnosti se realizovat, musíme říci, že je to spíše typ konzumního časopisu, proti kterému se Ženské listy pod vedením Krásnohorské vymezovaly.

Nakladatel Urbánek přizval Lužickou k jiné spolupráci. Měla redigovat edici *Ženský svět*, sbírku poučných knih pro ženy. Pro tyto účely napsala dílo *Žena ve svém povolání*, kterým si vysloužila pochvalu od Náprstka i od kritiků.³ Dále vedla kalendář *Tetín* a matici zábavy a vědění *Libuše*, kam vložila například historickou studii o své oblíbené české královně Johaně z Rožmitálu, manželce Jiřího z Poděbrad.

IV. 1 Lada

Přesto však stále toužila redigovat vlastní časopis pro ženy. Její přání se splnilo, když jí Pavla Moudrá nabídla, aby převzala Ladu, přílohu časopisu „Módní svět“⁴, který vydával nakladatel Karel Vačlena. Prvním ročníkem pod vedením Lužické byl ročník 1989. Časopis změnil svůj směr, stal se více rodinným. Jeho cílem mělo být poučení dívek a žen skrze mravoučné články či zábavnou formou v rámci lehké beletrie, a poskytnutí rad ohledně vedení domácnosti. Lužická udržovala tento kurz časopisu po celou dobu, kdy ho redigovala.

Podívejme se nyní na Ladu z hlediska obsahu na příkladu ročníků 1907 a 1908. Největší prostor byl věnován románům, novelám, povídkám a črtům, básním. Mezi rubriky patřilo Zdravotnictví, Vynikající ženy, Z dívčí výchovy, Z vlasti a ciziny, Jemný mrav, Česká domácnost, Aforismy, Kuchařské umění, Kuchyně a Rozmanitosti. Nutno ještě podotknout, že Lužická byla sama autorkou velké části článků a některé rubriky obsahovaly takřka výhradně její příspěvky např. Jemný mrav.

¹ HECZKOVÁ, Libuše. První léta časopisu Ženské listy. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská. In ČADKOVÁ, K.; LENDEROVÁ, M.; STRÁNÍKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. 1. vydání. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006. s. 323-333. ISBN 80-7194-920-5. s. 323

² Lužická z mých pamětí 342-346. Otázkou je, do jaké míry její paměti odrážejí tehdejší skutečnou realitu, tedy do jaké míry při zpětném pohledu stylizovala svojí činnost, tak aby působila více radikálně.

³ Jde právě o typ dialektického spisu, kterým se mladá generace vzdělaných dívek již posmívala. M. Lenderová, *K hříchu i modlitbě*, s. 214.

⁴ To že byla Lada přílohou časopisu o módě, Lužickou trápilo, neboť sama odsuzovala marnivost. Šetrnost a skromnost patřili podle ní k ideálu ženské povahy. Jak sama píše ve svých pamětech: „...neboť módy a já jsme se nikdy nemilovaly.“ V. Lužická, *Z mých pamětí*, s. 356.

Na začátku každého čísla byla kapitola románu na pokračování z pera Lužické, v ročníku 1907 to byl román *Rodina*¹. Následovaly básně, které měly i autory zvučných jmen jako byl Adolf Heyduk, Jaroslav Vrchlický či Irma Geisslová². Rubrika Zdravotnictví nabízela toho roku seriál MUDr. Bohuslavy Keckové o výživě, konkrétně o různých nápojích a jejich vlivech na člověka. Jako vynikající ženy byly představeny Juliette Recamiérová, sv. Kateřina ze Sieny, Konstancie Griersonová a některé královny např. žena Jakuba II. Stuarda Marie Modenská. Z vlasti a ciziny byla rubrika přinášející zprávy z oblasti ženské otázky. V každém čísle byl také fejeton³ od Ludmily Grossmannové-Brodské. Svě vychovatelské záměry uplatňovala Lužická v sekci Z dívčí výchovy. Zde vycházel její spis *Růže stolistá*, ve kterém rozebírá nejdůležitější vlastnosti dívky, kterými jsou cit pro povinnost, mírnost a skromnost, obětavost, úslužnost ochota a sebezapření, opatrnost, ostražitost a bdělost, veselá mysl. Rubrika Kuchařské umění přinášela rady o pečení, léčivých bylinách nebo úpravě svátečního stolu, v Kuchyni pak byly uveřejňovány recepty od čtenářek. Taktéž Rozmanitosti byly tvořeny příspěvky od čtenářek. Šlo o hádanky, křížovky, či osmisměrky. Obsah doplňovaly povídky, črty a poučné články od Lužické i jiných autorek, které byly někdy také na pokračování. V časopise nechyběla listárna.

V rámci Lady prezentovala Lužická své zkušenosti coby hospodyně. Pod hlavičkou Česká domácnost vycházel na pokračování spis *Listy zkušené hospodyně k mladé novomanželce*, kde autorka uděluje praktické rady ohledně vedení domácnosti. Spolu se čtenářkou, reprezentovanou novomanželkou Vlastou, prochází autorka jednotlivými místnostmi v domě, kde radí, jaké práce a kdy se v ní mají odehrávat. Jako příklad si uveďme úsek *Ložnice*, zde Lužická zdůrazňuje dodržování hygienických zásad tj. důkladný úklid, časté větrání, každodenní natřásání peřin.

„Místnost, kde spíme a po celou noc dýcháme vzduch i výpary, musí být čistá, větraná, vzdušná.

Také musí být ku spaní z celého bytu zvolen pokoj nejkrásnější, nejvzdušnější, suchý, slunný, slovem zdravý prospěšný.“⁴

Lužická silně dbala na čistotu, kterou považovala za základní předpoklad zdravého prostředí. Též si ji spojovala se čerstvým vzduchem, uvidíme to i v jejích románech, kde jako jeden z nejpálčivějších znaků chudoby ukazuje malé nevětrané a zatuchlé místnosti. Zdraví pro ni bylo přednější než společenské konvence, které velely,

¹ O románech Lužické budeme mluvit později.

² Irma Geisslová byla takřka jediná česká básnířka, kterou velmi kritická Eliška Krásnohorská zařazovala do Ženských listů.

³ V Ladě psáno francouzsky Feuilleton.

⁴ Lada, 1907, roč. 19, č. 1, s. 9

aby nejkrásnějším pokojem byl salon. Krásná ložnice má podle autorky také psychický vliv, neboť je tím prvním, co člověk po probuzení vidí a může ho příjemně naladit na denní povinnosti.

Listy zkušené hospodyně se nepravidelně střídají i s jinými seriály. Jedním z nich je *Hospodyně na koupi*, kde Lužická charakterizuje nejpoužívanější potraviny, popisuje, kde se dají koupit, jak rozpoznat, zda jsou čerstvé, a dává tipy, jak s nimi zacházet. Podobnou tematiku má seriál *Kuchařské umění*. Po několik čísel se tato rubrika věnovala také květinám, jak okrasným tak i léčivým.

Reakce na *Ladu* byly rozporuplné. Na Lužickou se opět vrhla kritika jejích kolegyně spisovatelek. Obsah časopisu pro ně byl příliš konvenční. Zaměření na domácnost pro ně byla výrazem podpory tradičního rovnítka mezi ženou a hospodyní, které se snažily překonat. Lehká beletrie podporovala stereotyp o hloupé sentimentální ženě, rozhodně nevychovala k uměleckému cítění, jako se o to svými kritikami snažila Krásnohorská v *Ženských listech*. Jako příklad negativního hodnocení uvedme kritiku Terézy Novákové:

„Zdá se mi, že *Lada* změnila za nové redakce zúplna svůj směr; dříve, jak ohlašovala, chtěla být zastánkyní ženské otázky, nyní konkuruje úplně s *Domácí hospodyní paní Procházkové*“¹

Čtenářsky byla *Lada* ale velmi populární. Lužické se dařilo řídit rubriky tak, aby v nich byly články přístupné ženám všech věkových kategorií ve městech i na venkově. Z jejich dopisů se dozvídala, že se o *Ladu* zajímá i leckterý manžel.² A dopisů jí přicházelo hodně, ať už to byly komentáře k článkům, žádosti o rady, poděkování, gratulace k narozeninám či jen projevy úcty.³ Konec konců jejich autorkami byly i ženy, které ji kritizovaly. Bylo to tehdy dobrým mravem zachovávat na venek soulad, pro negativní poznámky byl prostor v dopisech s jinými. Sama Lužická píše ve svých pamětech o každém, s kým spolupracovala kladně, přestože měla s některými ženami spory, příkladem může být její chladný vztah se Sofií Podlipskou.

---

¹*Z lidské sonáty. Teréza Nováková: Korespondence.* Praha : Odeon, 1988. editovala Blanka Svadbová s. 147 dopis z 19. října 1889 Karolíně Světlé.

²*Památník k 6. prosinci*, s.17.

³Důkazem jsou četné dopisy či listky uchované v Hořickém muzeu.

V. Romány a povídky Věnceslavy Lužické

Dílo Věnceslavy Lužické jsme již v životopisném nástinu rozdělili na tři kategorie: díla o provozu domácnosti a ženských pracích, teoretické spisy o ženské otázce a zábavně naučné romány a povídky. V rámci kapitoly o Komitétu pro spoludozor na vyučování industriální při českých dívčích školách v Praze byl věnován prostor pohledu Lužické na ženskou práci a jejich vyučování. Krátký exkurz do spisů o provozu domácnosti byl v předchozí kapitole o *Ladě*. Následující rozsáhlá kapitola pojednává o románech a povídkách. Je jí věnováno nejvíce prostoru, protože tato tvorba obsahuje všechny názory Lužické, a to ve formě sice ne příliš umělecké, ale kvalitnější, než v jejích spisech teoretických, které vynecháváme.

V. 1 Romány

„Ku tvoření nemám geniální síly, to cítím, ale dosti hluboký fond citění a přirozené bystrosti k nazírání na život, což stačí k poučné práci.“¹

Tento citát by mohl vystihovat literární tvorbu Věnceslavy Lužické. Rozlišení mezi „vysokou“ literaturou a tou konzumní se teprve vytvářelo. A ačkoliv ona sama měla ambice prosadit se ve světě uměleckém, stylem psaní i cílovou skupinou jistě směřovala spíše k tomu druhému. Nechtěla však, aby její dílo patřilo k typům plytkých románů bez mravního poučení, které pletou ženám a dívkám hlavy. Těžko by jí bylo, kdyby mohla číst heslo z *Ottova slovníku naučného* k její osobě, kde se píše o neurčitěm mravním poselství jejích románů.²

Lužická chtěla vychovávat. Její romány a povídky tedy obsahují příběh o lásce spojený s mravním vývojem hlavní postavy, vedlejší postavy, na kterých ukazuje různé typy charakterů a svůj postoj k nim, a celé pasáže věnované vybrané problematice. Z úvodního citátu je pro tvorbu Lužické důležitá právě přirozená bystrost k nazírání. Měla jistě psychologické nadání. Ve svých románech prokazuje velké porozumění pro dívčí duši, možná způsobené tím, že pečlivě vychovávala své dvě dcery.

---

¹ LUŽICKÁ, Věnceslava. *Krakonoška*. 6. vydání. Mladá Boleslav : nakladatel Karel Vačlena. 1913. s. 221.

² *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Heslo Srbová.

Děj románů není příliš bohatý, nejvíce prostoru se věnuje duševním pochodům hlavních hrdinů. Styl autorky, i když jistě sentimentální¹, nese známky realismu. Hrdiny jsou obyčejní lidé, skoro se chce říci typičtí představitelé určitých skupin, prožívající časté životní situace člověka jakými jsou zamilování, nevěra, finanční problémy, ztráta hodnot v měnící se společnosti, nemoci či úmrtí. K autorčině sentimentu, v knihách se vyskytuje velké množství vypjatých scén jakou je například pokus o sebevraždu Julie a Horského v *Dvojčatech*.² Většina klíčových okamžiků se také odehrává v přírodě, která je popsána silně poeticky, bývají to kapličky, křížky na kopečku, pole, lesní palouky či horské vyhlídky. Častým motivem je též kontrast mezi krásou přírody a chudobou lidí.

Vzhledem k pověsti Lužické, jako silně věřící ženy, jsou samozřejmě časté náboženské motivy, jako modlení před klíčovými scénami, tematika Božího trestu nebo sakralizace mateřství. V literatuře se o Lužické píše coby o autorce velice nevinných milostných scén. Dagmar Mocná píše:

„Na počátku 20. století se svět zamilovaného románu začíná prudce proměňovat: vpadá do něho host, zde dosud zastřený diskretním závojem – Eros. V dílech E. Marlittové a V. Lužické nebylo pro tohoto drzého profánního vetřelce místa. Jejich hrdinky vesměs při setkání se svým vyvoleným cudně klopy zraků a ve vrcholném okamžiku milostného vyznání se osmělily položit Mu hlavu na prsa, zatímco Jeho ruka je objímala kolem ramenou či v pase (uvedená konfigurace měla platnost takřka závaznou). Maximum, jenž si tyto autorky dovolily, bylo letmé políbení na rty, často ale pouze na čelo. Dál do soukromí svých hrdinů nenahlížely. Jako životem zkušené (a snad i zkroušené) manželky a matky, vyrostlé v realitě druhé poloviny 19. století, nespátřovali ostatně v intimním životě jádro manželského soužití, a vědomě proto směřovaly představivost svých čtenářek, snících o vdavkách, spíš ke kuchyni a dětské postýlce než do tajemného příšeří ložnice.“³

Na vybraných ukázkách lze dokázat, že milostné scény v románech i povídkách Lužické skutečně neobsahují náznaky erotiky. Motiv hrdinčiny hlavy na prsou vyvoleného muže je opravdu častý, najdeme však i horoucí polibky. Přesto, že je Lužická zastánkyní ideální lásky coby souznění duší, snaží se být ženám praktickou rádkyní v lásce a manželství, proto nemůže téma sexuality opomenout, a to právě v upozornění na lidskou slabost tváří v tvář pudům. Vášně a sex jsou přítomny ve formě zhoubné vášně, která ovládá hrdiny a zbavuje je hrdoosti a důstojnosti, např. v románu *Divišova ženitba*. Na druhou stranu uznává milostnou stránku manželství, jako velice důležitou pro jeho štěstí, neboť manželka a manžel, matka a otec jsou také muži a ženy.

---

¹ Tamtéž.

² LUŽICKÁ, Věnceslava. *Dvojčata*. 3. vydání. Mladá Boleslav : nakladatel Karel Vačlena, 1914. s. 133.

³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna : studie kulturně a literárně historická*. 1. vydání. Praha a Litomyšl : Paseka, 1996. 240 s. ISBN 80-7185-075-6 s. 63.

V. 2 Povídky

Věnceslava Lužická je autorkou několika povídkových knih. Povídky jsou vždy propojeny nějakým společným motivem, který je ale často pojat velice volně. Například kniha *Květiny a ženy*¹ obsahuje alegorie žen a květin. *Když se ku kytaře zpívávalo* nese tematiku osudu, pověr a náboženství. Někdy je také tím pojítkem jedno prostředí, jako např. v *Povídkách z malého města*.

Tématika je stejná jako u románů, nečastěji pravá láska, manželství versus studia a samostatná živnost. Příběhy mají rychlejší spád a výraznější ponaučení, psychologická proměna postav je prudší. Ještě více nacházíme emocionálně vypjaté situace, sentiment, ale na druhou stranu, je zde v románech neobsažený humor. Jednotlivé povídky mají různou délku, nejkratší z nich pouze 3-4 stránky, nejdelší i 100. Ty krátké jsou většinou humorným čtem. Vyskytují se i povídky s pohádkovou tematikou např. *Víla*², o mořské bytosti, která se z lásky k člověku proměnila v modrou čekanku. Některé z povídek mají špatný, smutný, nebo dokonce tragický konec, jako je utrpení z nešťastné neopětované lásky, šílenství, pokus o sebevraždu i sebevraždu dokonanou.

Autorka opět ukazuje psychologický talent a porozumění pro chování a city mladých dívek, kterým promíjí nezkušenost, naivní lásku, neustálenost v názorech a ideálech. Klade velký důraz na vyváženou výchovu dívky k roli ženy i člena společnosti. Upozorňuje na výchovné chyby i sobectví a pošetilost matek v chování k dcerám a ukazuje na problematiku jejich vzájemného vztahu. Důležitou roli hrají též vzory, idoly a výrazné postavy v okolí hlavní hrdinky, které mohou v mladém člověku probudit různé myšlenky a názory, a to převážně ty pozitivní. Na rozdíl od románů je v povídkách větší rozmanitost dívčích povah.

V. 3 Obsah

Nyní stručně k obsahu vybraných románů a povídek Věnceslavy Lužické. Romány *Dvojčata*, *Starosvětská*, *Divišova ženitba* a *Krakonoška* jsem vybrala pro jejich různé úhly pohledu na tematiku lásky a ženské emancipace. I když výchovné poselství je stejné. Z povídek *Amazonku*, pro její špatný konec, *Zlatovlas*, kvůli tématu

---

¹ Tuto knihu věnovala Lužická svým vroucně milovaným dcerám Matyldě a Marii.

² LUŽICKÁ, Věnceslava. *Květiny a ženy : povídky, novely a črty, kytice 6*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, (1909). 334 s.

vzdělání versus rodina a Tři kříže, která reprezentují zájem Lužické o pověry a náboženská témata.

V. 3. 1 Dvojčata

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Dvojčata*. 3. vydání. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1914. 174 s.

Tento román neobsahuje tolik výchovných prvků a svým obsahem se klasickým ženským románům blíží více než ostatní. Ústřední zápletkou totiž není zralost hrdinů ani morální dilema, nýbrž tajemství z minulosti.

Román pojednává o milostném trojúhelníku. Je vyprávěn střídavě z pohledu tří hlavních postav. Těmi jsou dvojčata Julie a Pavlina, a mladý doktor Horský. Julie je sebevědomá, inteligentní, moderně smýšlející dívka s touhou pomáhat národu a ženské emancipaci. Pavlina naopak tichá, starostlivá a trpělivá. Její největší touhou je mít manžela a rodinu. Doktor Horský, mladý, poněkud rozervaný vzdělaný vlastenec, poznává obě sestry, ale neví, do které se zamiloval. Julie ho přitahuje svojí energií a idealismem, Pavlina skromností a dívčí nevinností. Nakonec se rozhodne pro Julii, ale její rodina tomu z neznámých příčin brání. Scházejí se tajně, dokud se neukáže, že Julie je Horského sestra, která byla jako novorozeně vyměněna s mrtvým Pavlininým dvojčetem. V této perspektivě se popis něžností mezi Julií a Horským jeví od autorky poměrně odvážným.¹ Julie přesvědčí Horského ke společné sebevraždě, které v poslední chvíli zabrání Pavlina. Horský na čas odjíždí, po návratu se žení s Pavlinou, kterou doopravdy miluje. Julie se rozhodne pracovat pro národ a ženskou emancipaci.

V. 3. 2 Starosvětská

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Starosvětská*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1910. 303 s.

Román „Starosvětská“ pojednává o citovém zranění mladé dívky a o rozpoznání pravé lásky, tedy o klíčovém tématu díla Lužické. Neméně zásadní je pro autorku srovnání současného stylu života v Praze a „tradičního“, Lužická používá pojem „patriarchálního“, na venkově.

Hlavní hrdinkou je dívka Katuše Libinská, bohatá dívka z malého města v Podkrkonoší, která odjíždí do Prahy ke své tetě, aby unikla před horlivým nápadníkem továrníkem Kulichem. Od volnomyšlenkářské společnosti dostane přezdívku „Starosvětská“ pro své tradiční názory na morálku a venkovské zvyky. Na první pohled se zamiluje do básníka Jedlovského, který má však zájem hlavně o její

---

¹V. Lužická, *Dvojčata*, s. 127.

peníze a udržuje vztah s vdanou milenkou. Po odhalení tohoto poměru, odjíždí Katuše zpět na venkov hluboce zklamaná láskou a moderní společností. Aby zapomněla, vrhá se, po vzoru své babičky, do dobročinnosti, při pomoci druhým znovu potkává Kulicha, který aktivně pracuje pro zlepšení životních podmínek dělníků ve městě. Jeho charakternost ji zaimponuje, pochopí, co je pravá láska a ráda se za něj provdá.

V. 3. 3 Divišova ženitba

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Divišova ženitba*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1911. 262 s.

Tématem „Divišovi ženitby“ je také hledání pravé lásky tentokrát muže k ženě. Autorka rozebírá, pro ni, coby silně věřící osobu, závažné téma lidské vášně a smyslnosti.

Vojtěch Diviš je mladý filosof a myslitel, odmítá city a chová nedůvěru k ženám. Přesto podléhá své mužské touze a nechává se svést od vdané ženy. Jeho tradičně smýšlející matka a energická teta, aby ho „zachránily“ zařídí mu sňatek s krásnou a bohatou venkovankou Jitkou. Matčin zásah a Jitčiny dopisy pomohou Divišovy ukončit poměr. Zklamaná milenka však vše prozradí Jitce, a ta zasnoubení ruší. Oznamit mu to přijíždí její chudá nevlastní sestra, emancipovaná Marta. Diviš odjíždí do zahraničí, po čase se znovu setkává s Martou, která se cestováním a prací změnila v obdivovanou ženu. Náhodou zjistí, že ducha a citu plné dopisy psala ona, zamiluje se do ní a vezmou se.

V. 3. 4 Krakonoška

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Krakonoška*. 6. vydání. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1913. 224s.

Je příběhem, s mnoha úvahovými pasážemi, o manželské lásce. Lužická rozebírá vztah ženy k manželovi a k dětem. Zápletkou je i zde lidská vášeň v podobě manželské nevěry. Opět je konfrontován život na venkově, zde v krkonošském městečku Krakonoška, a v Praze. Dalším tématem, které Lužická považovala za opomíjené, je výchova chlapce k manželství a dívky k životu mimo manželství. Kniha je věnována babičce Dorotě Kubátové.

V městečku Krakonoška žije rodina továrníka Kužela, mladým manželům se nedávno narodilo děťátko, na které se jeho matka Karlička příliš upnula. Její muž se začíná cítit přehlížen, z čehož má obavy i duše rodiny, moudrá babička. Za Karličkou přijíždějí její přítelkyně ze studií, emancipovaná Blažena, mladinká Olga a nespokojená vdaná Růža. Ta ihned vycítí slabinu v manželství Kuželových a začne muže svádět. Karlička slepě manželovi věří a odmítá všechna varování. Prozře, když manžel s Růžou

odjede do zahraničí. Aby se s tím vyrovnala, vrhne se na dobročinnost a začne se zajímat o postavení dělníků v továrně. Karlička zjistí, že je silnější, než si myslela, více se sblíží s Blaženou, uvědomuje si mezery ve výchově mužů a žen k manželství a komplikovanost jejich vztahu. Kužela se vrací domů, vyznává Karličce lásku a slibuje, že si znovu získá její důvěru. Nakonec je znovu spojí smutek ze smrti babičky.

V. 3. 5 Amazonka

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Když se sportům holdovalo : povídky a črty*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1924. s. 9-65.

Amazonka je úvodní povídkou z knihy *Když se sportům holdovalo*. Ústředním tématem je síla výchovy proti přirozené povaze člověka. Lužická poukazuje na sobeckost, strach a sílu výčitek, která ničí život.

Olga, mladá bohatá dívka, byla vychována svým strýcem podplukovníkem. Ten, kvůli špatným zkušenostem jeho rodiny s manželstvím, včetně Olžiny matky, kterou zhýralý manžel utrápil k smrti, rozhodl se, že jeho schovanka nikdy nepozná lásku a nevdá se. Strýc považuje ženy za slabé, aby byla odolná vůči citům a tužbám, vyrůstá tedy dívka jako by byla chlapec – loví, střílí z luku, řídí kočár, je přímá a sebevědomá. Olga se všemu podvoluje, ale je nešťastná a zmatená, zvláště když jednoho dne poznává pana Matějku. Její láska je opětována, jenže strýc rozhodně odmítne svolit k sňatku. Ještě na smrtelné posteli mu Olga musí znovu přísahat, že se nikdy neprovdá. Za čas se pár znovu setkává a dívka poruší svůj slib. Manželům se narodí syn, Olga se však trápí výčitkami, v očích děťátka vidí podobu strýce. Když chlapec zemře, považuje to za trest a v zoufalství se zastřelí.

V. 3. 5 Zlatovlas

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Květiny a ženy : povídky, novely a črty, kytice 6*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, (1909). s. 171-270.

Knihy *Květiny a ženy*, jejíž je tato povídka součástí, obsahuje alegorie typů lidské (většinou ženské) povahy a vzhledu či vlastností květin. Zlatovlas je rostlina, která roste i v písčité půdě, má tvrdý stonek a na něm zlatý chocholatý květ, v povídce představuje hned několik motivů. Zlaté vlasy hlavní hrdinky, těžkou cestu za úspěchem chudého mladíka, studium žen a jejich emancipační snahy v konzervativní společnosti.

Nadšená emancipací a vzděláním, rozhodne se mladá dívka Milada, že půjde na vysokou školu, přestože ji od toho odrazuje matka i přítelkyně, které vidí jedinou budoucnost ženy v manželství. Pochybnosti, předsudky, náročnost studia, smrt

milovaného otce a následný druhý sňatek její matky přivedou Miladu na okraj sil. Ve chvílích krize ji inspiruje příběh profesora Vlasáka, který dokázal vystudovat i z velmi chudých poměrů. Vlasák dívku léta miluje, ale nechtěl stát v cestě její kariéry. Milada by si ho také chtěla vzít, musí však dostudovat, aby oba věděli, že si ho nevzala kvůli strachu ze zkoušek a společenským konvencím.

V. 3. 6 Tři kříže

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Když se ku kytaře zpívávalo : starosvětské obrázky, povídky a črty*. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1910. s. 119-156.

Lužická byla silně věřící žena, která ale vyrostla v malém městě v době, kdy se věřilo v pověry a nešťastná znamení, a právě o takových znameních je povídka z knihy *Když se ku kytaře zpívávalo*.

Mladá nevěsta dostane od tety Alžběty kříž. Teta Lory je zděšená, neboť kříž coby svatební dar nosí do manželství smůlu. Aby ji o tom přesvědčila, vypráví příběh tety Alžběty. Jako mladá dívka byla velice chudá a její jedinou touhou bylo manželství, a to takřka s kýmkoliv. Když nakonec dostala nabídku, rodina ani lidé z města jí to nepřáli, částečně ze závisti a i pro její pyšnou povahu. Jako svatební dar postupně dostala tři křížky, ten poslední (právě ten, který poslala neteři) ji darovala budoucí tchýně, což ji nejvíce rozzlobilo, až s ním hodila o zem. Toto zneuctění symbolu Krista považovala teta Lory za znásobení už tak velkého neštěstí, zvláště když se svatba musela odložit na smolný den sv. Rocha. Novomanželka předem očekávala, že bude nešťastná, a opravdu, brzy se ukázalo, že muž má souchotiny. Po jeho smrti živořila rodina v chudobě. Nejhorší událostí pak byla nehoda synka, který zůstal postižený. Teta Lory si je jistá, že Alžběta poslala nevěstě křížek ze zášti, ta v tom ale vidí spíše varování. Odmítá pověry, neboť kalí pravou víru v Boha.

V. 4 Postavy

Lužická směřuje svoje dílo obyčejným ženám/dívkám, aby je pobavila a hlavně poučila, její postavy tedy mají být nositelkami a nositeli poučení a vzory. Pro možnost identifikace je třeba, aby též byly obyčejnými lidmi. Jedná se tedy nejčastěji o měšťany, a to spíše bohaté, chudí, prostí lidé se vyskytují častěji jako objekt dobročinnosti. Z výchovných důvodů, aby čtenářkám ukázala co nejvíce možností chování a řešení problémů, převažují v románech a povídkách ženy. Na které ostatně klade autorka, stejně jako celá společnost, větší morální nároky a kterou považuje za silnější než

muže, který snadno podléhá vášni. Postavy nejsou dokonalé, procházejí vývojem, dělají chyby a často obtížně hledají své místo v životě. Autorka ukazuje pochopení pro pošetilost a lidské slabosti, i vyloženě záporné typy postav, jako je „záletná žena“ nakonec trpí, litují a Lužická, ústy některé z postav, želí jejich osudu. Za koho autorka mluví? Nejčastěji používá starší měšťanskou ženu, tradičních názorů, nebo učitelku, či jinak vzdělanou emancipovanou ženu.

Hlavní hrdinka je mladá dívka nebo žena, z bohatší měšťanské rodiny, takřka vždy jediná dcera. Nejvýraznějšími, (autorkou nejpreferovanějšími) typy je „starosvětská“ nebo „emancipovaná“ žena. Samozřejmě nalezneme mnoho dalších charakterů, nejčastěji v povídkách, kde jsou hlavní postavy rozmanitější a leckdy i spíše záporné.

Ideálem Lužické je typ „starosvětská“, jakou je Katuše, dívka hluboké povahy, tichá, pokorná, šetrná, s tradičními názory na lásku i život v manželství, dodržující staré tradice, soucitná s chudými a dělníky, ale zároveň vzdělaná, samostatná a vědomá si své lidské hodnoty (nebo se jí během románu stane). Pokud se v románu vyskytne, je vždy hlavní hrdinkou. Autorka ji taktéž používá pro své promluvy v oblasti manželství, sociálních poměrů a srovnání tradičních zvyků a rodinných hodnot s moderní společností, tam kde kritizuje její ztrátu hodnot. „Emancipovaná“ je dívka, která se zajímá o činnost žen, snaží se sama prosadit ve společnosti, studuje, aby si mohla sama vydělávat a byla tak nezávislou. Je prudká a energická, nepočítá se sňatkem, kterému se ale nebrání, pokud by potkala pravou lásku. Je hlasem Lužické v tématu emancipace a srovnání tradičních a nových názorů, v případě že autorka straní moderní společnosti. Příkladem je Julie či Milada. Univerzální postavou je obyčejná dívka, která touží po výhodách manželství (zajištění, jistá svoboda, děti), aniž by vyžadovala pravou lásku. Její osud je různý: Lidunka¹ si vezme hodného muže, kterého má v úctě a najde v úloze matky a manželky životní štěstí; Milka², poté co ji společnost začne považovat za zoufalou „vdavekchtivku“, vystuduje a vdá se z lásky, ne z nutnosti; Ela si kvůli penězům vezme staršího muže, který ji ze žárlivosti omezuje, po jejím nervovém kolapsu, si oba slíbí, že začnou znovu, on si ji bude dobývat, ona se ho pokusí mít ráda.³ V rámci vedlejších postav najdeme také hloupé a marnivé slečinky, kterých si Lužická neváží a nepovažuje je za dobré ženy, nebo naopak studentky s proslovy o emancipaci, kterým autorka fandí, pokud jejich výstupy nejsou protimužské, nebo příliš nabubřelé.

---

¹ Tamtéž.

² Tamtéž, povídka *Podléška*.

³ V. Lužická, *Když se sportům holdovalo*, povídka *Puritánka*.

Stejně jako mladé hrdinky, lze ty starší rozdělit podle jejich názorové příslušnosti. Lužické nejmilejší je postava moudré starosvětské babičky, jejíž předlohou byla jistě Dorota Kubátová. Její vlastní nátuře pak nejvíce odpovídá postava energické vzdělané tetičky, která má pochopení pro duši moderního člověka. Je rádkyní a posel míru mezi tradičním myšlením starší generace a buřičstvím mladých. Tuto funkci plní také postarší moudrá a zkušená učitelka¹, kterých si Lužická neobyčejně cení. Naopak matky bývají buď moudré, starostlivé avšak zajaté tradičními názory na život, vidící štěstí ženy i muže jedině v manželství; nebo povrchní, marnivé ale laskavé, taktéž s touhou dostat potomka do posvátného svazku, hlavně z důvodů ekonomických a společenských. Mezi postavkami v pozadí jsou též městské „drbny“, marnivé matrony², nebo staré ženy, lamentující nad současnou mládeží. Ani jednomu z těchto typů autorka příliš nepřeje.

Jednou z nejfrekventovanějších postav je „záletná žena“. Je to možná nejzápornější charakter. Mladá manželka, která si neváží lásky manžela a svádí jiné, ať kvůli nudě, neukožené vášni, popularitě či marnivosti. Je krásná, elegantní, se zálibou v šatech a špercích. V mužích vyvolává svými jiskrnými očima mužskou touhu a slabost. Je také lenivou hospodyní a špatnou matkou. Většinou končí špatně: uprchne s milencem do Ameriky či Itálie, kde je opuštěna, tragicky umírá, nebo se vrací s prosíkem a je odmítnuta. Autorka ji lituje, ale neodpouští, neboť žena je srdcem rodiny a rodina základem národa, špatná žena ho svou povahou poškozuje.

Mužské postavy nejsou tak početné ani propracované. Lužická jim věnuje pozornost převážně jako objektům zájmu ženských postav³. V podstatě nelze mluvit o „hlavním hrdinovi“, protože hrdinčin „vyvolený“ (pokud tam vůbec nějaký je) nemusí být v románu či povídce ani příliš fyzicky přítomen. Bývá doktorem, právníkem, profesorem, státním úředníkem nebo továrníkem. Jeho charakter se často odvíjí podle typu postavy dívky. Například pokud se jedná o studentku, je vždy vysokoškolsky vzdělaný, vážný a s hrdinkou ho poutá vzájemný rovnocenný vztah vyplývající z respektu. S postavou továrníka se vždy slučuje silné sociální cítění. Jasně definovatelnou skupinkou jsou bezcharakterní hejskové, do kterých se zamiluje hlavní hrdinka, než prozře. Bývá to básník či bohatý synek. Je zahálčivý, rád utrácí, podléhá záletným ženám a svádí mladé dívky kvůli penězům. Jeho zbrání je atraktivní vzhled a květnatá mluva. Lužická ho nepovažuje za pravého muže a důrazně před ním varuje, poukazuje také na neinformovanost mladých dívek o jeho svodech. Ve dvou typech se

---

¹ Teta Dory (*Divišova ženitba*), teta Lory (*Amzonka, Když se sportům holdovalo*) slečna Eleonora (*Dvojčata*).

² Významnou marnivou matronou je laskavá a všetečná paní Zakolanská (*Starosvětská*).

³ Výjimkou je román *Divišova ženitba*.

vyskytuje starý pán. Oba jsou inteligentní a oblíbení ve společnosti, jeden se však raději baví a je trochu lehkomyšlný, druhý má myšlení filosofa a vystupuje jako kritik soudobých poměrů¹, toho Lužická obdivuje a také používá pro svá ponaučení. Postava otce nehraje zdaleka tak velkou roli jako matčina. Když se vyskytuje, jedná se takřka vždy o otce hrdinky, která je jeho miláčkem.

V. 5 Témata

Nejvíce prostoru věnuje Lužická ve svých románech, samozřejmě tématu pravé lásky a manželství; emancipace; sociálnímu; vlastenectví; srovnávání Prahy a venkova, a to hlavně v charakteristikách osob; současných společenských problémů, jako jsou rozvod či počátek konzumní společnosti, které tedy Lužická nazývá spíše marnotratností; české přírody a její krásy. Nejnaléhavější je pro autorku poslání ženy v životě – tedy její role v rodině a ve společnosti. Na konkrétních citacích můžeme rozebrat, jak o těchto klíčových záležitostech hovoří.

V. 5. 1 Pravá láska a manželství

Co je pravá láska? Věnceslava Lužická na to nedává jasnou odpověď. Upozorňuje však na to, co pravá láska není. Není jí dívčí okouzlení romantickým hrdinou.

„Snívala, jako jiné dívky v rozkvětu života, o nějakém ideálním muži, který by ji zbožňoval a kterého by milovala.

Takový vysněný ideál mívá rozmanité podoby, ale vždy neznámé, cizí. Je v něm něco vyššího, ba nadpozemského, kus poesie mládí. Musí se podobati hrdinovi z rytířských bájí, ale nesmí to býti obyčejný smrtelník.

Nalezla toho pohádkového rytíře, ten vysněný ideál dívčí obrazivosti; ale sen se rozprchal a skutečnost odkryla jí prázdnotu takové loutky mužské“²

Matky by měli dávat pozor na sny svých mladých dcer a na jejich četbu. Protože dívka v pubertě touží milovat, je jí jedno, kdo je tím objektem. Chce prožívat vášeň, vzrušení a utrpení k smrti zamilované. Tyto tužby si promítá do muže, ke kterému se upne a v jehož chování pak cíleně hledá projevy lásky, které tam ani nejsou. Její prohlédnutí je traumatickou záležitostí.³

---

¹ Prvním typem je např. plukovník Brodský (*Divišova žena*), druhým profesor Tichý (*Starosvětská*).

² V. Lužická, *Starosvětská*, s. 233, 234.

³ Například v povídce *Poupě* z knihy *Květiny a ženy* se mladá dívenka pokusí z nešťastného poblouznění utopit.

„S rozvíjejícím se panenstvím, probouzela se v srdci a myslí její touha lásky, o které se tolik vášně byla dočetla v románech a slyšela v ústavě od družek.

I hledala, probíhající říši blouznění, koho by tím rozvíjejícím se citem oblažiti, ku kterému muži by touhy svého blouznivého snění upnouti měla.“¹

Pravá láska není tělesná. Vztah založený na tělesném chťiči považuje autorka za nemravný. Podlehnutí pudům je velkou slabostí, ke které inklinují hlavně muži. Ženská čest (případně dívčí cudnost) je pro ni tím nejcennějším. Lužická varuje před flirtem, polibky a i tajnými schůzkami. Pobuřující a pro dívku degradující je i to, když si vyměňuje pohledy s muži a dovolí jim skládat jí komplimenty. Dívka by o tělesné lásce neměla vědět, skrývat by se přední měly informace o mužském těle, sexuální aktivitě mužů před svatbou, natož o prostituci. V textu autorka s možností předmanželského sexu mezi hrdiny vůbec nepočítá a ve vztahu muže se záletnou ženou je také spíše tušen.

„Nebyla to vášnivá touha po ženě, myšlenky jeho ani nezavadily o možnost objati tělo její a přivínouti je k srdci.

Nerozvířovala jeho smyslů, ale rozněcovala v jeho duši příjemně hřející plápol blaženosti. Její duše vábila ho k sobě, jakoby v ní byl pramen štěstí a života.

Z každé vzpomínky na ni vanulo mu vstříc jaro žití, a dech poesie, nejinak, než jako by se vracel do věku jinošského, kdy tužby lásky protkány jsou květy ideálů.“

„Rozebíral v mysli, o čem spolu hovořili, zvědavě pátral, čeho asi mu neřekla ještě a nenasytně toužil, kdyby s ní své myšlenky a názory ve slovích vyměnit mohl.

Poznával, že je mu duševně zpřízněná a milá. Bytost její lahodně se mu ovíjela kolem pomyslu jeho a tišila každé rozbouření zvýšených citů.“²

Většina dívek touží po manželství. Představa tušených manželských radostí, vlastní domácnosti, mateřství a v neposlední řadě finanční zajištění, je často důležitější než vyvolený muž. Lužická je praktickou vychovatelkou, nikdy by ženě netvrdila, že by měla připustit pouze sňatek z lásky, naopak považuje rozum za dobrého rádce. Nicméně vdavky pouze pro vdavky neschvaluje. Muž není jenom objekt, jehož prostřednictvím si žena plní přání, je člověkem a žena ho má přinejmenším ctít a mít ho ráda.

„Jedině to ji utěšovalo, a to poznání, že Vilíka nemilovala, že to byla více chorobná touha po muži a po vdavkách, která ji zavedla...“³

Idea pravé lásky, kdy se dva lidé potkají, zamilují a navzdory protivenstvím vezmou, je u Lužické hodnocena různě. Neuposlechnutí rodičů je pro ni prohřeškem, ale uznává, že pokud je láska silná a požadavky rodiny přísné, mohou děti vzdorovat

¹ V. Lužická, *Květiny a ženy*, povídka *Poupě*, s. 14.

² V. Lužická, *Divišova ženitba*, s. 206.

³ V. Lužická, *Květiny a ženy*, povídka *Podléška*, s. 77.

(nejvíce pokud jde pouze o peníze či společenské postavení). Přesto preferuje tichý odpor a pokorné trpění, než otevřenou rebelii. Rodiče mají totiž občas pravdu a manželství z mladické lásky nemusí být šťastné. Naopak sňatek z rozumu s čestným a úctyhodným mužem považuje Lužická za vhodný, protože respekt je základem klidného vztahu a obdiv k muži pak krokem k upřímné lásce.

„Nebo, to si pamatujte, taková bláznivá láska není ta pravá...Na člověka to v mladém věku sedne jako nějaká nemoc a třepetá to s ním jako zimnice...A když to notně vyklepe, odejde, jak přišla...“¹

„Nemohla už ztajiti v sobě samé, že velice želí dětinského nerozumu svého, kterým Kulicha zamítla a příkře odbyla. Neubránila se výčitkám a čím více stoupal v účtě a vážnosti její, čím více se mu obdivovala, tím více trpěla.“²

Výchova dívky směřuje k sňatku. Matky připravují své dcery na roli manželky, a to především coby matky a hospodyně. Lužická upozorňuje na fakt, že se opomíjí její role partnerky. Pro opravdové manželské štěstí je důležitý respekt, a toho nemůže žena dosáhnout, pokud svého manžela slepě uctívá. Vždyť zralá láska není nekritická. Partneři si musí být rovni. Dobrá žena je skvělou hospodyní a oddanou matkou. Tyto hodnoty jsou všeobecně společností vyvyšovány, Lužická však zkušeně podotýká:

„»Milá Karličko, nestačí choti muže svého milovat, dobře hospodařit, děti ošetřovat! Muž chce v ženě vidět i v manželství milenkou, která by jednotvárnost denního spoluzití oživovala svádívou touhou.«“³

Nuda a stereotyp manželství silně ohrožují. Je častou příčinou nevěry. Takto nudit se může žena i muž. U muže, tedy pokud není pouze bezcharakterní, ji může způsobit nezájem manželky o tělesnou stránku vztahu a její přílišná zaujatost povinnostmi. Nudu u ženy autorka vysvětluje nejčastěji nedostatkem zaměstnání, která souvisí s nezájmem o práci v domácnosti.

„Neměla lásky k oné drobné práci domácké a ženské, která tak blahodárně působí na mysl, nečetla, nepěstovala umění, nestarala se o hospodářství.

Měla tudíž fantasie její volnost vzletu.

Zalétala v říše nezkrocené vášně, kde smyslné touhy vládnu a ve své reje duše zatahují.“⁴

Společnost předpokládá, že se finančně zajištěný muž ožení. Je mu třeba hospodyně. Jeho úkolem je vyprodukovat novou generaci našeho národa. Lužická není cynickou a jako důvod sňatku vidí i u mužů touhu po čisté manželské lásce a narození

---

¹ V. Lužická, *Starosvětská*, s. 204.

² Tamtéž s. 233.

³ V. Lužická, *Krakonoška*, s. 33.

⁴ Tamtéž, s. 133, 134.

dítěte. V románu *Krakonoška* se Lužická zamýšlí nad tématem mužské výchovy k manželství a otcovství.

„»Proč se hoch nevychovává taktéž pouze za budoucího manžela a otce? On už od narození má vytčený cíl a úkol v životě. Ve výchově jeho stále má společnost na zření jedině muže, občana, volného člověka. O možné jeho někdejší povolání manžela a otce ve výchově se ani nezavadí.

Pohlíží se na tyto důležité úkoly jinochů jako na pouhé epizodky životní.“¹

„»Ale proč otcovství by mělo být menší ceny? Proč příroda neobmyslila muže tím citem?! Ach, příroda nebyla k muži v tom macechou, ale výchova květu toho nevpěstila.“²

V. 5. 2 Emancipace, pravá žena a její role ve společnosti

Věnceslava Lužická byla zastánkyní ženského rozvoje a vzdělání, narodila se však v tradičním ovzduší. Žena je tedy především srdcem a duší rodiny, která je srdcem a duší národa. A proto musí být oduševnělá, s vytříbeným vkusem, znalá vlastní ceny, svým myšlením má obohacovat společnost. Autorka nechápe, jak může společnost očekávat, že ji budou posilovat inteligentní, moudří a vlastenečtí muži, když je vychovávají nevzdělané matky. Emancipaci žen tedy spojuje s vlastenectvím.

„»Nuže, mně se zdá, že v nás, ženách nevychoávají člověka.

Od kolébky pěstuje se v nás jen pohlaví. Už s ukolébavkou zpívá se nám píseň svatební. Vdavky příští, věno, výbava, ženich, toť jsou sny, jež oblétají matku, a tyto touhy téměř s polibky prvními přenáší na dceru. Aby se dcera líbila, toť matčin cíl, kolem něhož točí se výchova a hovor rodinný.“

„Ta, jakoby byla odrůdou člověka, vtěsnává se od narození do forem ženskosti.“

„Lidstvo má však právo na ženy ve svém rozvoji, jemu třeba silných, svérázných, uvědomělých žen. Není-li žena vzdělaným a k zápasu za život vychovaným člověkem, nemůže být ani manželkou dobrou, ani matkou vzornou.“

„To podmiňuje však důkladnější a promyšlenější výchovu dívek. Jakž také, že se dívky naší doby vyučí být hospodyněmi s tradičními názory a konáním v domě; ale v životě lidstva jejich rozhled je malý.“³

Dalším důvodem pro vzdělání ženy jsou ekonomické důvody. Má se dívka spoléhat jenom na vdavky, co s ní bude, pokud se neuskuteční? A je sňatek pro peníze tím pravým, nebylo by lepší, kdyby se žena mohla sama uživit, když bude třeba? Později se může vdát a to z lásky, ne z nutnosti.

„Jak nešťastnou bych byla, matinko, kdybych na vdavky vsadila celé blaho života a celou svou budoucnost! Utránila bych se, matinko! A kdybych čekala, čekala, muže sháněla a o

---

¹ Tamtéž, s. 179.

² Tamtéž, s.182.

³ Tamtéž, s.179, 180.

jiného se nestarala, stála bych tu jednoho dne opuštěná, k zápasu za výživu nepřipravená, nešťastná, kdybych ho nenalezla. Ne, matinko, já nesmím a nechci myslit na vdávání, ale na práci, na samostatnost, abych měla nějaké povolání, které by mne uživilo. «¹

O vzdělání žen a vzdělaných ženách ovšem kolovalo mnoho předsudků. „Starosvětsky“² smýšlející muži a ženy nechtěli pochopit, proč touží ženy po studiu. Lužická představuje tradiční stereotypy:

„Od prvního do posledního, učenci i neučení, ač jinými slovy, ale v podstatě v jednom smyslu odkazují nás, ženy, na domácí krb. Že prý »emancipace značí oslabení a otupělost neženštějších pudů«, praví Nietzsche. Čím více má žena práv a nároků, tím méně prý má vlivu na muže.“³

„»Krásné dívky se vdají, proč by studovaly?! « dostala v odvetu.
»Tak?! Chcete snad říci, že studuje Ada jen proto, že se nevžívá?! «

„»to je od těch studií, « tvrdila jiná. »Je drsná, neumí se ani uklonit, ani chodit, ani do salonu vstoupit. Nemá slovem ani za máček půvabu a způsobů. A jak se obléká?! Řekněte, prosím vás, dámy, jaký to je úbor do tak skvělé společnosti?! Tmavý šat...«
„»Inu studentka...«⁴

Lužická je však přesvědčena, že právě vzděláním a vnášením vlastního myšlení, ženy upevňují svoje skutečné ženství a mohou být svému muži rovnocennou partnerkou.

„Nebál se její učenosti a samostatnosti. Došel přemítáním k závěru, že čím samostatnější je žena, tím je ženštější, poněvadž samostatně dovede cítit, myslit, razit si cestu životem a je neodvislou od mužské kultury, od mužského myšlení, cítění a na život nazírání, kterými z pravidla ženy nesamostatné se řídí.“⁵

Specifikem českých emancipačních snah je také absence nepřátelství k mužům. Naopak muži byli často prvními zastánci ženského vzdělání⁶ a autorky je žádali o podporu.

„...získal byste si vděčnost všech pokročilých žen, kdybyste nebyl naším odpůrcem, ale přítelem, kdybyste se ujal našeho pokolení a přičinil se slovem, písmem i činem o zlepšení výchovy dívcí.

Nezavrhujte žen, že nejsou na téže výši, kam se vyšinuli mužové, ale skloňte se k nim, poznejte je, v dobrém i ve zlém, a poučujte jich.

Vaše vzletné, osvědčené, hlubokým věděním a láskou k lidstvu proniknuté, zářivé duchem posvěcené péro může mnoho, mnoho pro ženu učinit. A co učiníte pro nás, učinil jste pro národ, pro rozvoj vzdělanosti.«⁷

¹ V. Lužická, *Divišova ženitba*, s. 101.

² Zde v myšleno v negativním smyslu, jak to autorka také místy používá.

³ Tamtéž, s. 43.

⁴ Tamtéž, s. 45.

⁵ V. Lužická, *Květiny a ženy*, povídka *Zlatovlas*, s. 267.

⁶ Za všechny jmenujme Vojtu Náprstka.

⁷ V. Lužická, *Divišova ženitba*, s. 201.

Na závěr si Lužická povzdychne, jak složité je orientovat se v širokém spektru emancipačních snah. Kolik různých názorů existuje, kolik spisů. Zda se jejich práce vykonaná v dobré víře nakonec proti ženám neobrátí. Ze své vlastní zkušenosti, a možná i hořkosti, popisuje problémy ve spolkové činnosti.

„Čím více spisů jsem četla o ženské otázce, tím více jsem se zamotávala v hloží sporných myšlenek.

Jak si odporují! Jaká to často rozvratná hesla, jaké zmatečné projevy v nich!

Každý spis, kterým se má razit nová cesta ku světlému bodu, metě to všech nás, již se snažíme, aby ženská otázka na svém postupu vítězně se brala k rozšíření správnému, nese znak a pečeť ducha, myšlenky.

Ale je-li ta myšlenka pravá, je-li v ní život, může-li se sloučiti s rozvojem a vývojem lidské společnosti, vybízí nás k vážnému o tom přemýšlení.“¹

„Spolkový život mne netěší a utíkám z něho. Jemu se daří jen tehdy, když v něm činně působí stejně smýšlející, na jedné a téže úrovni duševní pokročilosti se nalézající lidé, ať muži, ať ženy.

Vyniká-li některá žena nad druhé duchem, bystrostí, věděním, je-li energická pracovnice, činná organizátorka, musí ustoupiti. Nesnesou jí. Pracují tak dlouho, podřívají jí půdu, bodají, až ji zbodají.“²

V. 5. 3 Hodnota práce, sociální otázky

Pracovitost je hodnotou, které si Lužická nesmírně cení. Jako žena vychovaná v prostředí obchodu, kde bylo stále něco na práci, velice aktivní matkou a babičkou považuje za jediný správný tradiční obrázek ženy, která neustále něco dělá. Tedy řídí domácnost, stará se o děti, pomáhá manželovi v práci, čte nebo hraje na hudební nástroj, a i ve volnějších chvílích, jako je třeba hovor s přítelkyněmi si stále sebou nosí šití, pletení či vyšívání. Zahálčivost a lenost je neštěstím ženy, neboť z nudy se v ní probouzejí nebezpečné myšlenky. U muže pak tyto vlastnosti ohrožují ekonomickou existenci rodiny. Autorka u něj navíc s nezájmem o práci spojuje přílišnou zálibu v ženách a alkoholu.

Lužická ostře kritizuje marnotratnost. Žena má být skromná a šetrná, koneckonců takové ženy v dobách jejího mládí bývaly. Oblečení se nosilo až do rozpadu, cenné kousky se předávali do další generace. Odkazovaly se též peřiny nebo nádobí. V domech byl starý nábytek, což bylo výrazem šetrnosti, ale také úcty³. S nástupem konzumního typu života, přestává být takové chování v módě, ženy si kupují mnoho šatů, pořizuje se nový nábytek. Dle Lužické tím dům ztrácí duši, protože vybavení již v sobě nenese odkaz, příběhy a píli předchozích majitelů. Ve svých dílech autorka

¹ V. Lužická, *Krakonoška*, s. 215.

² Tamtéž, s. 221.

³ V pamětech Lužická například vzpomíná na tradici výroby nábytku do domu ze stromu, který novomanželce v den jejího narození zasadil otec.

zásadně brojí proti „strojilkám“, které povyšují svůj vzhled nad duši, kterou zanedbávají.

„Proti ní stála žena, která nepracovala, drahocenný čas ubíjela v rozkoších, žena přepychu a peněz, ale neradovala se více ze života, než stařena sedřená prací a vysílená bídou.

V uších bohaté světačky dva démanty ve všech barvách hrály a na prsou spínala taková též drahocenná jehlice její šat. Cena těchto skvostů by byla stačila na zakoupení malého domku, v němž by dvě až tři rodiny mohli bydlet v čisté, prostorné světnici a dýchat zdravý vzduch.“¹

„Když tak seznala tu bídu dělného lidu, tu denní lopotu jeho bez ustání, den co den, vždy jednu a tutouž beze změny, bez úlevy od rána do večera, od dětství útlého až do hrobu, cítila, že srdce její zachvívá se nevýslovným citem útrpnosti, ale také i neuspokojení.

Začínala rozumovat, je-li to správné zařízení, aby jedna polovina lidstva seznala jenom radosti, druhá jen boj života a zápas za denní chléb.

Když viděla k večeru vraceti se pracující lid do svých chudobných příbytků, který ve skupinách táhl jako mravenčí roj, aby s úsvitem započal tam, kde dnes skončil, a vzpomněla na ony davy nedbale se klátících mladých i starých hejsků na procházkách, bývala vždy jata obdivem a hlubokým citem lásky k tomu lidu.“²

Lužická prokazuje silný soucit s chudými a to hlavně s dělníky, jejichž počet se, v době prudké industrializace, velice zvyšoval. Muži i s rodinami odcházeli za prací do měst, kde měli problémy nalézt bydlení. Jejich životní podmínky byly velice ubohé, v jedné místnosti jedli, spali, pracovali všichni členové rodiny. Hygiena byla primitivní a snadno se tam tedy šířili různé choroby. V takovém prostředí docházelo také k mravnímu úpadku. Problémem, který Lužická v rámci svých spolkových aktivit často řešila, byl nejistý status dětí, které byly ponechávány doma sami, když jejich rodiče odcházeli do továrny. Nechodili do škol, aby se starali o mladší děti a pomáhali v domácnosti, případně velice brzy sami nastoupili do zaměstnání.

„Zákolanskou však neméně zarazil smrdutý zápach dusného nevětraného obydlí, v němž stěsnáno, tolik lidí, že rázem vyňala svůj voňavkou napuštěný šáteček...“³

Lužická si velice váží zaměstnavatelů, kteří se rozhodli, něco pro své dělníky podniknout. Továrníci v jejich knihách stavějí dělnické domky. Navrhuje i předat dělníkům část kapitálu továrny.

„...aby dělník, který poctivě pracuje, věrně slouží a pánu svému pomáhá rozmnožovati kapitál, měl také podíl na zisku.“

„Každý dělník v našem závodě, který vynikl k rozmnožení našeho blahobytu, obdrží po tříleté, po případě pětileté odměnu přiměřenou zisku závodnímu.

Ta se připsíse na jeho účet. Když podstoupí odměny jisté výši, zamění se za jeden podíl. Dělník stává se tak podílníkem závodu. Může si však dopláceti sám, aby byl dříve podílníkem.“¹

---

¹ V. Lužická, *Starosvětská* s. 253.

² Tamtéž, s. 122.

³ Tamtéž, s. 252.

V. 6 Závěr k literárnímu dílu

Romány a povídky Věnceslavy Lužické neměly právem dobré reference od literárních kritiků ani od schopnějších kolegů. Čtenářky je však nadšeně přijímaly. Důkazem obliby jsou mnohá opakovaná vydání. Nejen literární stránka textu byla kritizována, i názory Lužické byly pro některé z vůdkyň emancipačního hnutí příliš konzervativní. Zdůraznění ženy jako matky a manželky nebylo tím, co chtěly slyšet. Pro Lužickou však právě tato role byla vyvrcholením jedinečnosti ženy. Ne něčím podřadným, co patří rozumem a charakterem nedokonalé bytosti, ale tím co dává ženě její moc nad společností, neboť ona rodí a vychovává její členy.

Přestože byly tedy názory Lužické už za jejího života považovány za zastaralé, lze v nich najít i některé dnes aktuální motivy. Dívky v pubertě stále sní o nedostižných idolech. Společnost nepřestala vnímat jako neúspěch, když se žena nevdá. Podobně jako hrdinky románů, se dnešní ženy rozhodují, zda dát přednost kariéře nebo rodině. Trefný je popis stereotypu v manželství jako časté příčiny nevěry. I dnes mnoho žen reaguje na nevěru manžela jako Karlička, odpouští kvůli záchraně rodiny.

Lužická se považovala v první řadě za spisovatelku, i my o ní tak ještě dnes píšeme. Přesto není její literární dílo tím, co považujeme v její činnosti za klíčové. Její romány a povídky už jsou dnes pouze pramenem pro vědecké zkoumání.

---

¹ V. Lužická, *Krakonoška*, s. 212.

VI. Anketa

Jak již víme, Věnceslava Lužická se narodila v Hořicích, v malém městě v Podkrkonoší. Hořice byly vždy silně vlastenecké, bránili český jazyk proti blízké německé jazykové hranici a nadšeně se účastnili všech aktivit ve prospěch národa. Každá osobnost pracující pro emancipaci Čechů jim byla svatou, a co teprve ta, která vyšla z jejich středu. Prostředí Hořic Lužickou formovalo, inspirovalo, jeho rysy nalezneme v jejích názorech a dílech. Povídky, které se odehrávají v hořickém okolí, mají nejpracovitější realie a patřily k autorčině nejmilejším.

Nyní se podívejme, zda dnešní Hořice znají alespoň její jméno. Anketa se uskutečnila dne 5. února 2010 v Hořicích. Celkem 60 občanů města obou pohlaví a různého věku odpovídalo na pět otázek.

- 1) Je Vám povědomé jméno Věnceslava Lužická (popř. Lužická-Srbová)?
Pokud ano, tak čím?
- 2) Zajímáte se o historii Hořic?
- 3) Má dle Vašeho názoru pro občana Hořic smysl, vědět něco o historii města?
- 4) Znáte nějaká media a instituce informující o tématu hořické historie? Pokud ano, jaká?
- 5) Můžete jmenovat některé „slavné“ hořické rodáky?

Složení otázek bylo vybráno tak, aby ukázalo povědomost občanů o osobě Věnceslavy Lužické, a to i v kontextu ostatních významných rodáků. Druhým tématem ankety byl zájem občanů o historii města a informační zdroje, které se jí věnují.

Hypotézy

Jméno Věnceslava Lužická je známé 50% dotázaných, 70 % z nich díky existenci ulice Věnceslavy Lužické. O historii Hořic se alespoň příležitostně zajímá 60% obyvatel. Za smysluplný považuje zájem o historii města, kde žije, 80% dotázaných. Nejznámějším zdrojem informací je internet a časopis *Pod Zvičinou*. Některého ze slavných rodáků je schopno jmenovat 50% občanů.

Výsledky

Jméno Věnceslava Lužická je povědomé 68% obyvatel, z toho 43% dotázaných odpovědělo, že znají ulici toho jména. Že jde o spisovatelku si myslelo 16% respondentů, 13% uvedlo obě odpovědi. Zbývajících 10% znalo jméno, ale nevědělo, o koho se jedná.

O historii města se zajímá 45% odpovídajících, z toho 64% jen příležitostně, zatímco na otázku, zda má smysl historii města znát, odpověděli všichni kladně.

Nejvíce jmenovaným zdrojem informací se stal internet (39%), dále muzeum (32%), častější odpovědi se dočkala také vlastivědná čítanka *Pod Zvičinou* (23%), 19% odpovídajících jmenovalo hořický občasník.

Celých 74% respondentů dokázalo jmenovat některého ze slavných hořických rodáků, 48% spisovatele Aloise Jilemnického, 19% matematika Ladislava Janderu, 19% souhrnně sochaře, 16% lékaře Jana Levita.

Hypotézy se tedy příliš nepotvrdily. Povědomí o existenci osoby jménem Věnceslava Lužická bylo větší. Důvodem může být série článků v časopise *Pod Zvičinou*¹, která přinesla výtah z Mých pamětí. Ulice Věncelavy Lužické se též poslední dobou stala populární, neboť zde byl otevřen obchod s levným oblečením.

Naopak zájem o hořickou historii je nižší, než byly mé předpoklady. Za povšimnutí stojí 100% přesvědčení respondentů, že je potřebné znát informace o historii města, kde člověk žije, v kontrastu s tím, že pouze 45% se o ni skutečně zajímá.

Mezi informačními zdroji se potvrdil primát internetu. Web www.horice.org přináší informace o historii města, kultuře a památkách. Objevují se zde také aktuální informace o dění v Městském muzeu a Galerii Plastik. Stránky www.horicko.cz uveřejňují články a aktuální zprávy o kultuře a historii. V hypotézách jsem podcenila Městské muzeum. Přesto si myslím, že 32% je výsledkem spíše logického spojení slov historie a muzeum, než že by lidé skutečně získávali informace z tohoto zdroje. Hořickému muzeu bohužel chybí stálá expozice s regionální tematikou. Výstavy jsou příležitostné. Navíc nejsou volně přístupné, je třeba si pro vstup zazvonit, což může mnohé potenciální návštěvníky odradit. Vlastivědná čítanka *Pod Zvičinou*, je populárně naučný časopis, který přináší informace z historie Hořic a okolí. Vydává ho Gymnázium a SOŠ spolu s Městským muzeem. Lze jej koupit ve všech hořických trafikách.

Občany Hořic jsem podcenila i v jejich znalostech hořických rodáků. Mezi jmenovanými osobnostmi vyniká Alois Jilemnický, autor několika publikací o Hořicích

---

¹ TOMÍČKOVÁ, Odřiška. Věnceslava Lužická. *Pod Zvičinou*. 2000, 18. ročník, čísla 2-5.

a hořickém sochařství. To, že si nejvíce respondentů vzpomnělo právě na něho, je jistě tím, že se jedná o osobnost dvacátého století, kterého mnozí z nich osobně znali. Zajímavé je, že ač jsou Hořice městem kamenné krásy, sochaři získaly jen 19% jmenování, a to ještě takto hromadně, jediný, kdo z nich vystoupil z řady, byl Quido Kocián s necelými 10%. Jako možné vysvětlení bych viděla nezáměr občanů o umění. Lidé si sochy, kolem kterých denně procházejí, příliš neprohlížejí, natož aby hledali jejich autory.

Co by mohlo město udělat proto, aby povzbudilo zájem občanů o hořickou historii? Nedávné umístění informačních tabulí na náměstí bylo určitě prvním krokem, škoda jen, že jejich obsah je spíše bulvárního charakteru (např. text o tom, kterak při nocování v hotelu Beránek spadl Otto von Bismack do odpadní jímky). Prospěšnou změnou by byl volný přístup do muzea a častější výstavy s hořickou tematikou, pokud by nemohla vzniknout rovnou stálá expozice. Myslím, že třeba výstava starých fotografií a pohledů Hořic by mohla mít úspěch, neboť zaujme i občany, kteří se běžně o historii nezajímají. Časopis *Pod Zvičinou* by si zasloužil větší publicitu. Domnívám se, že neocenitelnou roli při její propagaci má pan Tomíček, učitel dějepisu na Gymnáziu a SOŠ, který ji nosívá do výuky a nabízí studentům ke koupi. Studenti mají též možnost do „*Podzvičiny*“ přispívat. Městské muzeum vydalo nedávno knihu o historii Hořic¹, kterou jistě dostal k vánocům ne jeden parodič. Pěkně graficky zpracovaná publikace shrnuje obecné informace o takřka všech oblastech historie Hořic. Bohužel v ní chybí jakýkoliv poznámkový aparát a také použitá literatura a prameny, takže ten, který by měl o některé téma větší zájem, nemá možnosti si informace dohledat.

Co by mohlo udělat město pro památku Věnceslavy Lužické? Dala by se uspořádat přednáška o její osobě. Městská knihovna nemá ani jednu z jejích knih, ty se dají najít v muzeu, kde ale nejsou k absenčnímu půjčení. Věřím, že pokud by se povedlo některé z nich obstarat i do knihovny a udělala se propagace např. prezentace v knihovně, přinejmenším některé, asi spíše starší, ženy by si je ze zvědavosti půjčily. Pokud má někdo hlubší zájem o osobnost Lužické, v Městském muzeu je její drobná pozůstalost. Obsahuje: dopisy dceři Marii, korespondenci s Marií Riegrovou ohledně sbírky na Zdenku Havlíčkovou, blahopřání od ctitelek k narozeninám a obdržení řádu, úmrtní listy Kubátovy rodiny, pozůstalost po Vladimíru Srbovi a mnoho listů s poznámkami Lužické o člancích v Ladě a svých spisech.

---

¹ TOMÍČKOVÁ, Oldřiška. *Hořice : odedávna dodneška. Putování dějinami města slovem a obrazem*. Hořice : Město Hořice, 2008. 319 s.

VII. Závěr

Od smrti Věnceslavy Lužické uplynulo již 90 let. Když se zamyslím nad jejím životem, docházím k závěru, že byl velice naplněný. Narodila se v malém městě v době, kdy děvčátka chodila pouze do nejnižších tříd, kdy ženské vzdělání nemělo úctu. I díky její celoživotní práci studovaly v době její smrti ženy již na vysokých školách. Podobné je to i v případě národní emancipace. Vášnivá vlastenka, vyrůstající v době Metternichova absolutismu, pro kterou byli v 16 ti letech bojovníci z barikád největšími idoly, se dožila splnění svého životního snu, vzniku samostatné republiky. Zemřela ctěná veřejností a milovaná svými čtenářkami...Z této perspektivy ani tak nezáleží na tom, že její literární činnost působí dnes spíše úsměvně a její jméno je známé díky levnému zboží ve stejnojmenné ulici.

Seznam použité literatury

Slovníky

Lexikon české literatury. Osobnosti , díla, instituce. Praha : academia, 1993 ISBN 80-200-0354-2 heslo Lužická

Ottův slovník naučný. heslo Srbová

Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. heslo Srbová

Národopisný sborník okresu Hořického. Hořic : nákladem redakčního komitétu, tiskem E. Beaforta v Praze, 1895 heslo Lužická-Srbová

Prameny

Archiv Městského Muzea Hořice

Lada 1907, roč. 19.

Lada 1908, roč. 20

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Divišova ženitba.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1911. 262 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Dvojčata.* 3. vydání. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1914. 174 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Když se ku kytaře zpívávalo : starosvětské obrázky, povídky a črty.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1910. 358 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Když se sportům holdovalo : povídky a črty.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1924. 130 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Krakonoška.* 6. vydání. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1913. 224 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Květiny a ženy : povídky, novely a črty, kytice 6.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, (1909). 334 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Starosvětská.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1910. 303 s.

LUŽICKÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí.* Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1928. 358 s.

Památník k 6. prosinci 1815 na oslavu osmdesátých narozenin slovatné spisovatelky české a redaktorky Lady Anny Srbové-Lužické. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1915. 63 s.

Památník třicetileté činnosti bývalého Amerického klubu dam. Praha : nákladem vlastním, tiskem F. Šimáčka, 1896

Z lidské sonáty. Teréza Nováková: Korespondence. Praha : Odeon, 1988. editovala Blanka Svadbová

Literatura

- BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách : dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha : Libri; Slon, 2005 175 s. ISBN 80-7277-241-4 (Libri); 80-86429-48-2 (Slon)
- HECZKOVÁ, Libuše. První léta časopisu *Ženské listy*. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská. In ČADKOVÁ, K.; LENDEROVÁ, M.; STRÁNÍKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*. 1. vydání. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006. s. 323-333. ISBN 80-7194-920-5.
- HYLMAR, Tomáš. Malé tajemství Věnceslavy Lužické. *Pod Zvičinou*. 2005, 23, 1, s. 19-20.
- LENEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě : žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204 -0737-5
- MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna : studie kulturně a literárně historická*. 1. vydání. Praha a Litomyšl : Paseka, 1996. 240 s. ISBN 80-7185-075-6.
- NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, Marie. *České ženy v 19. Století : úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999. 440 s. ISBN 902622-2-8
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Spolek Domácnost a jeho Česká kuchařská škola. Specifický přínos k emancipaci*. In VEČERKOVÁ, E (ed). *Folia Ethnographica (Supplementene and Acta Musei Moraviane)* .1 vydání. vol. 33. Brno : Moravské zemské muzeum; 1999, s. 9-18 ISBN 80-7028-147-2
- TOMÍČKOVÁ, Oldřiška. *Hořice : odedávna dodneška. Putování dějinami města slovem a obrazem*. Hořice : Město Hořice, 2008. 319 s.
- TOMÍČKOVÁ, Oldřiška. Věnceslava Lužická. *Pod Zvičinou*. 2000, 18. ročník, čísla 2-5.

Seznam příloh

Obrázky

1. Věnceslava Lužická

Památník k 6. prosinci 1815 na oslavu osmdesátých narozenin slovutné spisovatelky české a redaktorky Lady Anny Srbové-Lužické. Mladá Boleslav : Nakladatel Karel Vačlena, 1915. 63 s.

2. Kuchyně pro pokrmy moučné spolku Domácnost

<http://vilemina.blog.cz/0902/o-spolku-domacnost> (aktivní 25.3.2010)

3. Věnceslava Lužická, s Císařským řádem Alžbětiným

<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/76471> (aktivní 25.3.2010)

4. Úvodní stránka Lady

Příloha

1

2

3

Předplatné
na »Modní Svět« s »Ladou«,
jež se zasílá poštovní poukázkou na
adresu: Karel Vačlena, knihkupec
v Mladé Boleslavi č. 133-II, obnáší
na čtvrt roku 2 K 50 h, na půl roku
5 K, na celý rok 10 K i s poštou.

Na »Modní Svět« s »Ladou«
a »Sborníkem Lady« předplácí se
čtvrtletně 3 K 70 h, s mal. obrázky
4 K 30 h.

Na »Ladu« o sobě, ať v číslech,
neb v sešitech, předplácí se na půl
roku 2 K 40 h, na celý rok 4 K 80 h.

LADA.

Veškerá práva vyhrazena.

»Modní Svět« s »Ladou«
a »Sborníkem Lady«
vycházejí dvakrát za měsíc.

Všeliké rukopisy
redakce »Lady« se týká, rozištění
hádanek, jakož i tiskopisy na vý-
měnu a k oznámení zasílají se na
adresu:

Paní V. Lužická v Praze,
číslo 1738-II.

Inseráty
účtují se poměrně levně, sazbu po-
platkovou sdělí vydavatel Karel
Vačlena na požádání.
Rukopisy se nevracejí.

»Ladu« rediguje za odpovědnosti nakladatelovy paní V. Lužická v Praze, číslo 1738-II.
Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor Karel Vačlena, knihkupec v Mladé Boleslavi č. 133-II.

BOHUMILA KLIMŠOVÁ.

U studánky.

Studánko, ach, studánčko,
byvala jsem šťastné děcko,
jak ty v běhu, v čerstvém běhu,
po pažité neukryté
hopkašiči, skákašiči,
jak bělice, jak tví mníci,
hbité, čilé, švarné děcko,
studánko, ach, studánčko!

Bývala jsem rybka živá,
dovádívá, dumná, snivá,
hluboká i plná stínu,
jak tvé vlnky v olšin klinu,
v čisté tůnce, kdy se slunce
přiločkem jen na tě dívá.

Uplynuly vlnky tvoje,
brala's jiné, jiné zdroje,
a být stály v tvrdu skály
a jen těžce nakapaly,
živila's se chladem živým,
tekla proudem kormutivým
čistila se po křemění,
rozpřívá do zpění,
a v svém zpěvu s bolem štěstí
roznášela v ratolesti . . .

Studánčko, při tvém splavu
nad tebou teď kloním hlavu,
přemýšlím, a nedomýšlím,
proč tvůj pramen nevysychá,
proč hned hluchně, a hned z ticha
stavíš se a dál se běheš,
spíčkáky a trním dřeš,
proč tě nikdo nepochytí
do těch skal a do rokytí?

Ustala bych ráda, věru,
někde stranou, i já, v šeru,
musím dál a musím k předu,
ač jen kapky v řeku vedu,
ač se v proudě ztratí, zhynou,
jen s ním v jednu sílu splynou;
přec však jeho mocnost zmnoží,
vždyť i veletok se složí
vždy jen z kapek, ze krůpějí,
co s ním v jednu velikost spějí,
v jednotu co s ním se nosí;
živý potok z mlh a rosy.

Tak zní velký úděl boží.
Postechnu tu boží vůli,
třeseš i ty v cest se púli,
přidáme a skromně přece
odnesem své kapky k řece,
řeka donese je k moři.

Ať nám duše sluncem vzhofí,
nedojdem-li lehkým letem
šťastný ať se rozloučíme
s tím, co ve snu sní a dříme,
s stobarevným, živým světem!
S stobarevným živým světem,
stejně velkým v hvězdě, v moři,
stejně v listku nad poupětem;
ve všech Bůh sám sny své tvoří!

Rodina.

Román.
Napsala ANNA SRBOVÁ,
(V. LUŽICKÁ).
(Pokračování.)

Lhrozeno. Takový přelétavý vel-
koměšťák, který letos je zde a
přes rok jinde, nechápe míst-
ních zvyků a tradic.

Venkovan pak, jenž se cítí být pámem ve
svém domově, nemůže se spřátelit tak snadno
s cizími lidmi, se kterými nemá nic společ-
ného, kteří zcela odlišně žijí, místních poměrů
a zvyklostí neznají a celým způsobem výlet-
ního života, bezstarostného a volného, tvoří
protivou ke starým zvykům domácím a k pra-
covitosti jeho.

A nejméně snad byli milými pražští vý-
letníci právě těchto léta obyvatelům v Solné,
kdy s rodinou Maškovou rozmnožil se kruh
každoročně tam zavítavších letních hostů.

S rodinami Maškovou a Dočkalovou spřá-
telovaly se ještě paní Volná a Veselá. První
měla tři dcery, druhá jednu studentku a dva
studenty.

Někdy, ale to bývalo jen vzácnou výjim-
kou, přidružila se k nim vdova, paní Bartová,
bohatá soukromnice z Brna, jejíž stáří ne-
bylo tak snadno rozluštěti, pro samé umělé
pěstění a opravování přírody.

Ta nebyvala však vítána, poněvadž s ní
chodila společnice, o které se v Solné, kde
tradičně už po léta trávila léto, tvrdilo, že je
to za slečnu převlečená služka.

Vraný, nerozlučný druh Pepův, přidružo-
val se k rodině Maškově. Dvořil se Lidle, li-
chotil k matce a považován byl za nápadníka
Lidlina i vážného kandidáta ženitby.

Válek přijížděl navštívit svého synovce
a popohánět jeho úspěchy při Lidle. Aspoň
tak tvrdil; ale pražské výletníky, ani vesni-
ckého lidu nepřesvědčil.

Vystihl správně, že je Mašková tím vna-
didlem, které ho tam vábí. Paničky aspoň

měly zábavu pozorovati to milostné cvrli-
kání dvou, věkem již zralých lidí a v potají
se jim vysmívati, čehož učiniti neopomněly.

Tyto měšťanské rodiny pražské, asi na
stejně úrovni dnešní a peněžitě se nalézající,
utvořily svůj semknutý kruh a nestaraly se
ani o domácí lidi, ani o ostatní letní spolo-
ubyvatele.

V životě národním a pražském byly micky,
ale domýšlivosti jejich a pycha peněžitá plat-
nými, velkými číslicemi.

Z mladých lidí bujností a výstředním cho-
váním vynikaly sestry Dočkalové, které za
sebou do Solné přiváděly Pepu a s ním i Lidlu
s matkou.

Obě dvě byly moderní, slídná, černovlasá
a černooká děvčata se známkou doby v kaž-
dém hnutí a činu. Ve sportech, v koketerii,
i v umění flirtu vycvičené s jediným cílem ži-
vota: nalézt ti, a to, možno-li, hodně bo-
hatého, ženicha.

Jak se vlastně jmenovaly, bylo nezavě-
cenému v tajě rodnině za těžko dohadati se,
nebo se na ně volalo tak přetvořenými názvy,
že marně by bylo hledati kořene křestního
jména.

Jedné, křtěné na jméno Františka, říkalo
se Děsa, druhé, Kateřině, Tutu.

Jezdily na kole, kouřily, a nemajice v Solné
tennisu, do čehož velice si nářikaly, házely
kuželky.

Když společnost vyšla, v čele majíc tyto
dvě moderní Dalily, byla celá vesnice vzbou-
řena.

Směích, zpěv, výskot odřasaly vzduchem,
provázeny šekotem vydešených psů, hejká-
ním hus a pokřikem dětí.

Vážní lidé, vybouření z klidu, rozmrzele
si povídali:

»Pražáci táhnou . . .«

Zírali za nimi ze zápraží domků i ze za-
hrad, dokud nezašli a nezanесли různé ty ne-
ladné zvuky do lesů.

»Bože, k čemu jsi stvořil takové ženské?«
s údivem kdysi, potkavši je v lese, mnila sla-
ženka s otepí chraští na zádech, která ne-
mohla pochopiti, že se na zemi může žiti bez
práce.

Společnost pořádala i vyjíždky a delší vý-
lety po malebném okolí.

Tu matky, kterým bylo obtížno daleko
choditi, z pravidla, když se podnikala delší
výprava, zůstávaly na pokraji lesa a přály
mládeži, aby se mohla nestřeženě baviti a ra-
dovati.

Taková veselá společnost byla jako stvo-
řena pro Lidlu, která se cítila ve svém živlu.
Byla poprvé na letním bytí a úplná volnost jí
lahodila.